

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Kateřina Majstríková

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Staré pověsti české - dnešní pohled

Ancient legends of Bohemia - a contemporary view

Kateřina Majstríková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Charvát, DrSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání – Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Staré pověsti české - dnešní pohled vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 12. července 2019

.....

Podpis

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce prof. PhDr. Petru Charvátovi, DrSc. za cenné rady a připomínky, ale především za ochotu a čas věnovaný této práci.

ANOTACE

Záměrem této práce je na příkladech vybraných českých pověstí podaných v Kosmově kronice objasnit okolnosti jejich vzniku. Dále zde hledám paralely s pověstmi jiných národů a tyto pověsti porovnávám. Zjišťuji také jaké literární památky mohly být předlohou pro sepsání starých českých pověstí.

KLÍČOVÁ SLOVA

Středověké dějiny, mytologie, Čechy, Staré české pověsti

ANOTATION

The aim of the bachelor thesis is to examine the circumstances of the origin of the various legends chosen from the Cosmas Chronicle. Furthermore, I seek parallels with a chronicles of other nations and compare these legends with each other. I also examine which literature could have influenced for the Ancient legends of Bohemia.

KEYWORDS

Medieval history, mythology, Bohemia, Ancient legends of Bohemia

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Kosmas.....	10
2.1	Kosmova kronika.....	12
2.1.1	Knih první.....	12
2.1.2	Knih druhá.....	13
2.1.3	Knih třetí.....	13
2.1.4	Rukopisy a pokračovatelé.....	13
3	Nejstarší zmínka.....	15
4	Praotec Čech.....	16
4.1	Popis země před příchodem praotce Čecha.....	16
4.2	Příchod praotce Čecha.....	17
4.2.1	Pojmenování Čechy.....	19
4.2.2	Osídlení před příchodem praotce Čecha.....	20
4.2.3	Kdy praotec Čech přišel.....	21
4.2.4	Odkud praotec Čech přišel.....	22
5	Mezidobí.....	24
5.1	Zlatý věk.....	24
5.2	Železný věk.....	25
6	Krokovy dcery.....	26
6.1	Číslo tři.....	26
6.2	Motiv tří sester.....	26
6.3	Kazi.....	27
6.3.1	Jméno Kazi.....	27
6.3.2	Kazina mohyla a hrad Kazín.....	27
6.4	Teta.....	28
6.5	Libuše.....	29
6.5.1	Libušin soud.....	31
6.5.2	Matylda Toskánská.....	33
6.5.3	Založení Prahy.....	34
7	Přemysl.....	36
7.1	Přemyslova líska.....	38
7.2	Cesta za Libuší.....	38

7.3	Svatba a zákony	40
8	Dívčí válka	41
8.1	Děvín	42
8.2	Amazonky.....	42
8.3	Námluvy a únos	43
8.4	Místo v kronice	45
9	Lucká válka	47
9.1	Srovnání s Aeneidou.....	48
9.2	Historická událost	49
10	Závěr.....	52
11	Seznam použité literatury a pramenů	54
11.1	Primární literatura	54
11.2	Sekundární literatura	55
11.3	Internetové zdroje	57

1 Úvod

Autorem starých pověstí českých je kronikář Kosmas, který je zaznamenal ve své kronice psané na počátku 12. století. V průběhu let prošly pod rukama dalším českým kronikářům, a tak vznikla *Kronika tak řečeného Dalimila* a Hájkova *Kronika česká*. Každý z autorů těchto kronik ovšem české pověsti zaznamenané Kosmou značně upravil. A tak vznikly pověsti, které se svým jádrem s Kosmovými pověstmi shodovaly, ovšem byly obohaceny o nová jména, a především jejich děj byl značně rozšířen. Od té doby byla podoba starých českých pověstí i nadále pozměňována, až se dostáváme k dílu Aloise Jiráska *Staré pověsti české*. Tuto knihu zná snad každé malé dítě a je to právě tato kniha, kde se děti s českými pověstmi setkávají. Nejinak tomu bylo i u mě. Já jsem tyto pověsti brala jako vymyšlené příběhy, které dokázaly upoutat mou pozornost. Postupem času mě ovšem začalo zajímat, zda se opravdu jedná pouze o pověsti nebo zda se za nimi skrývá skutečná historie. Z toho důvodu jsem si jako téma své bakalářské práce vybrala právě staré pověsti české.

Na téma Staré české pověsti vzniklo již několik bakalářských prací. Je to například bakalářská práce Veroniky Čapkové z Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (*Podoba vybraných pověstí u Kosmy a Hájka*), která vznikla pod vedením PhDr. Věry Pospíšilové, bakalářská práce Lucie Brožkové z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy (*Staré pověsti české a jejich současné zpracování*) vedená PhDr. Věrou Brožovou nebo diplomová práce Bc. Magdaleny Zábranské ze Západočeské univerzity v Plzni (*Geneze přemyslovské pověsti do 14. století*) pod vedením Mgr. Jiřím Novotným.

Já se ve své práci budu zabývat pověstmi o praotci Čechovi, Libuši a jejích sestřích, Přemyslu, Dívčí válce a Lucké válce, které ve své kronice zaznamenal Kosmas.

Nejprve se zde budu věnovat samotnému Kosmovi a přiblížím jeho život. Následně se zaměřím na Kosmovu kroniku, uvedu dobu jejího vzniku, její strukturu a obsah.

Poté se již zaměřím na jednotlivé pověsti. U každé uvedu její podobu tak, jak ji zaznamenal právě Kosmas. Dále se pokusím najít paralely těchto pověstí s pověstmi jiných národů a také literární památky, které mohl Kosmas znát, a které se mohly stát inspirací a předlohou pro napsání starých pověstí českých. Pokusím se také zjistit, zda mají pověsti pravdivé jádro a může se tedy jednat o zobrazení skutečné historické události.

Mezi primární prameny využitě v této práci patří na prvním místě již zmiňovaná Kosmova kronika. Využila jsem také kroniky z dob pozdějších – *Kroniku tak řečeného Dalimila* a Hájkovu *Kroniku českou*, a další literární památky.

Sekundární literaturu jsem postavila zejména na dílech dvou českých historiků Vladimíra Karbusického a Dušana Třeštíka.

2 Kosmas

O životě kronikáře Kosmy toho moc nevíme. Jisté informace o sobě nám zanechal při psaní své kroniky, ale i tak je obtížné tyto střípky seskládat v ucelený obraz jeho života.

Kosmas žil v době, kdy se dbalo na to, aby byl autor skromný a aby se nehonosil svým jménem. A tak dochází k tomu, že mnohá středověká literární díla nám svého autora neprozradí. Tato díla byla často věnována některému z autorových přátel, i když samotný autor doufal, že se dílo rozšíří mezi větší počet lidí. Nejinak tomu bylo i s Kosmou, který jednotlivé části své kroniky věnoval právě svým známým.¹

Určit samotné datum Kosmova narození není jednoduché. V závěru své kroniky Kosmas píše: „*Kěž by mně, již osmdesátiletému, Bůh vrátil minulá léta.*“² Jelikož kroniku dopsal pravděpodobně v roce 1125, znamenalo by to, že za rok jeho narození bychom mohli považovat rok 1045. Na jiném místě kroniky ovšem o roku 1074 píše: „*Nechci ani pomlčeti o tom, co se mi přihodilo viděti a slyšeti toho roku, kdy jsem ještě býval ve školách. Přišel tedy jednoho dne [...] jakýsi muž [...] a přistoupiv ke mně pravil: „Slyš, milý hochu, pověz mi, kde leží svatý Radim, bratr svatého Vojtěcha?*“³ Pokud se Kosmas opravdu narodil roku 1045, znamenalo by to, že mu roku 1074 bylo 29 let. Je tedy zvláštní, že by o sobě Kosmas v té době mluvil jako o chlapci. Je možné, že Kosmas se při psaní kroniky zmyšlil, ovšem je tu i jiná možnost. Kosmas „*zřejmě měl na mysli dělení lidského věku na čtyři nebo šest věkových skupin, tak jako to bylo obvyklé ve školské teorii jeho doby. Zde sahalo dětství do osmi let, pak přišlo chlapectví – buď do 14 nebo i do 28 let – dále následovalo mládí (do 50 let) a konečně stařectví do sedmdesátky.*“⁴

Snadné to není ani s otázkou Kosmova původu. Jako dvě možné odpovědi se uvádí původ buď český nebo polský. Na začátku druhé knihy své kroniky se Kosmas zmiňuje o tom, jak s sebou Břetislav při návratu z tažení do Polska přivedl zajatce a mezi nimi se údajně nacházel „*můj předeek, v úradě duchovním druh, podle své hodnosti kněz.*“⁵ Z této části tedy vyplývá, že by Kosmas měl své předky v Polsku. Jenže je tu jeden problém. „*V celé své kronice totiž Kosmas přímo soptí proti Polákům a je tak nápadným českým ‚nacionalistou‘, že je prostě těžko uvěřit, že Čechy nebyly jeho vlastí, že byl pouze jakýmsi polským odrodilcem.*“⁶ Pravda je nejspíše

---

¹ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1972, s. 37.

² KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 204.

³ Tamtéž, s. 118.

⁴ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1972, 40.

⁵ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 85.

⁶ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1972, 41.

taková, že slovo *předek* se v Kosmově originále vůbec nevyskytovalo. Nachází se totiž pouze ve dvou opisech, přičemž jeden z nich je opsán právě podle toho druhého.⁷ Varianta, že byl Kosmas polského původu, tedy padá.

Kosmas se tedy narodil nejspíše roku 1045, pravděpodobně v nějaké kněžské rodině, která nebyla ani příliš bohatá, ovšem ani příliš chudá, jelikož mohla Kosmovi zajistit poměrně drahé studium v cizině. Předtím však asi do svých 29 let studoval nejspíše v Praze, kde získal základní vzdělání složené především ze schopnosti číst, psát a také ze znalosti latiny. Poté se Kosmas vydal do ciziny, zřejmě po roce 1074. Vyššího vzdělání poté nabyt na škole u sv. Lamberta v Lutychu, o čemž se Kosmas opět sám zmiňuje: „[...] *minulá léta, v nichž sis dosti nahrála [Muso]se mnou kdysi v Lutychu pod mistrem Frankem na trávnicích a lukách gramatiky i dialektiky.*“⁸ Není ovšem vyloučeno, že během svého pobytu v zahraničí studoval na více školách.⁹

Do Čech, kde se stal kanovníkem pražské kapituly, se vrátil nejspíše někdy mezi léty 1082-1091¹⁰. Později doprovázel biskupy na různé zahraniční cesty, například roku 1091 cestoval s biskupem Kosmou a olomouckým biskupem Ondřejem do Mantovy, kde přijali investituru. Přibližně v této době se Kosmas také oženil s Božetěchou a brzy poté se mu narodil syn Jindřich.

Kněžské svěcení Kosmas přijal společně s biskupem Heřmanem od ostráhomského arcibiskupa v roce 1099. V roce 1110 jednal s olomouckým knížetem Otou II. o vrácení tržního práva ve vsi Sekyřkosteles na Moravě. Se zmíněným biskupem Heřmanem měl Kosmas velmi dobrý vztah a nejspíše pod jeho vlivem se Kosmas stal děkanem pražské kapituly. Nevíme ovšem přesně, kdy se tomu tak stalo. Víme jistě, že při psaní první knihy své kroniky jím ještě nebyl, neboť ji věnoval Gervasioví, svému předchůdci, a naopak v době dopsání druhé knihy, tedy roku 1120, již děkanem byl.¹¹

Mezitím mu v roce 1117 umírá manželka, o čemž se Kosmas zmiňuje i ve své kronice: „*Téhož roku [1117] zemřela Božetěcha, jež bývala nedílnou družkou veškerých osudů mých, v den třetí a dvacátý v lednu.*“¹² O pár let později pak začíná Kosmas psát svou kroniku, která se stala

---

⁷ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1972, 41.

⁸ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 204.

⁹ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: studie k počátkům českého dějepiscetví a politického myšlení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1968, s. 43.

¹⁰ Tamtéž, s. 43.

¹¹ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1972, 47-48.

¹² KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 189.

důležitým pramenem pro budoucí časy. A právě během jejího psaní Kosmas umírá: „*Vězte všichni v Kristu věřící, že skladatel této kroniky Kosmas, ctihodný děkan kostela pražského, zemřel dne 21. října téhož roku, v němž byl, jak známo, kníže Soběslav povýšen na stolec,*“¹³ tedy roku 1125.

2.1 Kosmova kronika

Kosmova kronika, celým názvem Kosmova kronika česká, je nejstarší českou kronikou, nebo lépe řečeno, nejstarší kronikou týkající se českých dějin. Byla napsána v latině pravděpodobně mezi léty 1119-1125. Kronika je rozdělena na tři knihy, přičemž každé z těchto knih předchází předmluva.

2.1.1 Kniha první

Datovat počátek psaní první knihy, a tedy i celé Kroniky, je stejně obtížné, jako určit rok Kosmova narození. Podle Kosmy „*byla tato kronika sepsána, když panoval Jindřich IV., císař římský, svatou církev Boží řídil papež Kalixtus, za časů knížete českého Vladislava a za biskupa pražského Heřmana.*“¹⁴ Toto se dočítáme v druhé předmluvě první knihy, kterou Kosmas věnoval mistru Gervasiovi. Jestliže papež Kalixt II. nastoupil roku 1119, a pražský biskup Heřman zemřel v roce 1122, pak dostáváme rozmezí tří let, během kterých Kosmas tuto knihu napsal.

V předmluvě se také dovídáme, že „*tato první kniha obsahuje děje české, pokud jsem se mohl o nich dovědět pořadem až do času Břetislava I., syna knížete Oldřicha. Léta od narození Páně jsem počal počítati až od časů Bořivoje, prvního knížete křesťanského, proto, že na počátku této knihy ani jsem si nechtěl něco vymýšleti, ani jsem nemohl najítí kroniku, z které bych se mohl dovědět, kdy nebo za kterých časů se stalo, co nyní budeš čísti v následujících kapitolách.*“¹⁵

Jak je zde vidět, Kosmas pro dobu následující po křtu Bořivoje již využíval nějakou kroniku, která mu byla pramenem pro psaní té své.

Samotná kniha začíná zmínkou o rozchodu lidstva po potopě, následují nejstarší české pověsti o praotci Čechovi, Krokovi a jeho dcerách, nástupu Přemysla a jeho vládě. Po Přemyslově smrti následuje výčet jeho nástupců, až se nakonec dostává k Bořivojovi, kde jsou již u jednotlivých událostí uvedena data jejich konání. Uzavřena je poté smrtí knížete Jaromíra v roce 1035.

---

¹³ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 207.

¹⁴ Tamtéž, s. 13-14.

¹⁵ Tamtéž, s. 13.

2.1.2 Kniha druhá

Druhá kniha vznikla prakticky ve stejné době jako kniha první, tedy někdy mezi léty 1119-1122.¹⁶ Tuto knihu Kosmas věnoval břevnovskému opatu Klimentovi, kterému zde vlastně přiznává, že se v této druhé knize mohou objevit chyby: „*Najdeš tu leccos, co zasluhuje pohany a posměchu, i ulož to do paměti proto, abys to někdy moudrostí, kterou máš od Boha propůjčenou, přesně opravil.*“¹⁷

Kosmas zde začíná své vyprávění od počátku vlády Břetislava I., dále popisuje jeho výpravu do Polska a následné převezení ostatků sv. Vojtěcha do Prahy. Pokračuje několikaletým bojem českých knížat s Němci, popisuje zde také způsoby středověkého mučení. Druhá kniha pak končí nástupem Břetislava II. v roce 1092.

2.1.3 Kniha třetí

Třetí kniha na předchozí dvě knihy navazuje. Kosmas tuto knihu začal psát ještě před smrtí Vladislava I., tedy před 12. dubnem 1125, kniha poté končí úmrtím Kosmy.¹⁸ Zatímco první a druhá kniha začínají věnováním, třetí kniha je formována jako jakási omluva, ve které čtenářům líčí, jak obtížné je psát o současných událostech.

V této knize Kosmas líčí definitivní vymýcení pohanství v Čechách za vlády Břetislava II. Následují boje Přemyslovců o udržení vlády proti Vršovcům, kteří byli nakonec za vlády Svatopluka vyvražděni. Kniha, a tedy i celá kronika, končí roku 1125 smrtí knížete Vladislava I. a nástupem jeho bratra Soběslava I. Celou tuto knihu psal Kosmas z vlastních vzpomínek, neboť v této době sám žil.

2.1.4 Rukopisy a pokračovatelé

Původní Kosmova kronika se bohužel nedochovala. Dochovalo se ovšem 15 středověkých rukopisů, jež vznikaly postupně ve 12. až 16. století. Nejstarším známým rukopisem pak byl tzv. *Lipský rukopis* pocházející z konce 12. století, ten ovšem během druhé světové války zmizel a je tedy považován za zničený. Dnes tedy nejvýznamnějším rukopisem je *rukopis Budyšínský* vzniklý na přelomu 12. a 13. století, který je v současné době uložen v Národním

---

¹⁶ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1968, s. 53.

¹⁷ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 76.

¹⁸ TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1968, s. 53.

muzeu v Praze. Ve stejné době pak vznikl ještě rukopis *Drážďanský a Štrasburský* (ten je ovšem dnes zničený). Ostatní rukopisy pak pocházejí až z doby pozdější.¹⁹

O tom, jak byla Kosmova kronika významná již v době jejího vzniku, svědčí i fakt, že ještě ve 12. století našla své pokračovatele. Byli jimi tzv. Kanovník vyšehradský a Mnich sázavský.

Kanovník vyšehradský pokračoval v Kosmově kronice a doplnil do ní události let 1126 až 1142, tedy vlastně období vlády Soběslava I. Hlavní postavy, které tento Kanovník do kroniky zaznamenává, jsou kromě samotného Soběslava I. také jeho bratranec Ota II. a jeho dva synovci Břetislav, syn knížete Břetislava II., a Vratislav, syn Oldřicha Brněnského.

Mnich sázavský do Kosmovy kroniky doplnil události let 1126 až 1162, pokračoval tedy ještě dále než výše zmíněný Kanovník vyšehradský.

---

¹⁹ KOMÁRKOVÁ, Naďa. *Pohled na čtyři důležité kroniky naší historie*. 2008. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury, s. 20.

3 Nejstarší zmínka

„Ale Slované čeští, usazení pod samým Arkturem a oddaní uctívání model, žili jako kůň neovládaný uzdou, bez zákona, bez knížete nebo vládce a bez města, potulující se roztroušeně jako nerozumná zvířata, toliko širý kraj obývali. Konečně když byli postiženi zhoubným morem, obrátili se, jak pověst vypravuje, k nějaké hadačce se žádostí o dobrou radu a o věštecký výrok. A když jej obdrželi, založili hrad a dali mu jméno Praha. Potom nalezše nějakého velmi prozíravého a důmyslného muže, jenž se jenom orbou zabýval, jménem Přemysl, ustanovili si ho podle výroku hadaččina knížetem nebo vladařem, davše mu za manželku svrchu řečenou pannu hadačku. A když byli takto konečně vysvobozeni z rozličných ran morových, stavěli si v čelo po svrchu řečeném knížeti vladaře neboli vévody z jeho potomstva, sloužíce modlám a bůžkům a bujně slavíce oběti podle pohanských obyčejů, až nakonec vláda nad tou zemí připadla jednomu z rodu těchto knížat, jménem Bořivojovi.“²⁰

V těchto několika větách nalezneme počátky českého národa tak, jak je zachytil autor Kristiánovy legendy pocházející nejspíše z konce 10.století. Slovo nejspíše zde píšu z toho důvodu, že o dataci této legendy se vedou letité spory. Mezi zastánce, kteří s dobou vzniku souhlasí, můžeme zařadit například českého historika Josefa Pekaře nebo Dušana Třeštíka. Záviš Kalandra nebo třeba Josef Dobrovský patří naopak do skupiny historiků zastávající názor, že tato legenda nevznikla na konci 10. století, nýbrž až na přelomu 13. a 14. století, nebo ještě o pár let později.

Čtenář Kosmovy kroniky, nebo alespoň Starých pověstí českých, jejichž autorem je Alois Jirásek, si jistě povšiml, že zde není ani zmínka o praotci Čechovi, Krokovi a jeho třech dcerách a dalších postavách, které jsou nám tak známé. Kde se tedy tyto postavy vzaly? Jsou skutečné nebo pouze smyšlené? Jak Kosmas dovedl tento krátký Kristiánův odstavec rozvést do jedné ze tří knih, z nichž se jeho kronika skládá? Tyto a mnohé další otázky vyvstávají na mysl při čtení Kosmovy kroniky. Odpověďmi si asi nikdy jistí nebudeme.

---

²⁰ KRISTIÁN a LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, ed. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*. Překlad Jaroslav Ludvíkovský. Vyd. ve Vyšehradu 2. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 19.

4 Praotec Čech

4.1 Popis země před příchodem praotce Čecha

„V Evropě leží Germanie a v jejích končinách směrem k severní straně daleko široko se rozkládá kraj, kolem dokola obklíčený horami, jež se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé země, že se na pohled zdá, jako by jedno souvislé pohoří celou tu zemi obklopovalo a chránilo. Povrch této země tenkrát zaujímaly širé lesní pustiny, bez lidského obyvatele, zněly však hlasně bzukotem rojů včel a zpěvem rozličného ptactva. Zvěře bylo v hvozdech bez počtu jako písku v moři nebo jako hvězd na nebi a nikým neplašena těkala cestou necestou; houfům dobytka sotva stačila země. Se stády soumarů sotva se mohlo měřiti i množství kobytek, co jich v létě po polích skáče. Vody tam byly čistounké a k lidskému užívání zdravé, rovněž i ryby chutné a výživné. Je to divná věc a lze z ní uvážiti, jak vysoko se vypíná tato země: nevtéká do ní žádná cizí řeka, nýbrž všechny toky malé i velké, pojaty arci do větší řeky, jež slove Labe, tekou až do Severního moře.“²¹

Těmito slovy Kosmas popisuje krajinu tak, jak vypadala před příchodem Čechů. Jedná se ovšem o pouhý Kosmův výmysl, který mu ale nemůžeme až tak zazlívát. Kosmas nevěděl, že na území Čech kdysi žil germánský kmen Markomanů, že zde žil keltský kmen Bójů, podle kterého byla také země pojmenována Bohemia. Nevěděl ani o poněkud bližší historii, o nájzdech Avarů, o franckém kupci Sámovi a dalších událostech, jež se na našem území udály.²²

Pokud se blíže zaměříme na první větu, zjistíme, že se velmi podobá prvním čtyřem veršům z legendy nazvané *Verše o utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka*:

„Do čtyř stran svět širý se rozkládá: ve středu leží Germánie, mocná to zem, kdys pověsti zvučné. V jedné části je kraj, ne poslední významem, těsně horami obklíčený – ten kraj se jmenuje Čechy –“²³

---

²¹ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 15-16.

²² KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1966, s.10.

²³ KRÁLÍK, Oldřich, ed. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, s.102

Výše zmíněná legenda pochází nejspíše z konce 11. století, byla tedy napsána ještě před vznikem Kosmovy kroniky.²⁴ Je tedy možné, že Kosmas tuto legendu znal a na jejím základě své vyprávění započal.

4.2 Příchod praotce Čecha

„Když do těchto pustin vstoupil člověk, ať to byl kdokoli – neznámo s kolika lidmi – hledaje příhodných míst k lidským příbytkům, přehlédl bystrým zrakem hory a doly, pláně a stráně, a tuším kolem hory Řípu mezi dvěma řekami, Ohří a Vltavou, prvá zařadil sídla, prvá založil obydlí a radostně na zemi postavil bůžky, jež s sebou na ramenou přinesl. Tehdy starosta, jehož ostatní jako pána provázeli, mezi jiným takto promluvil k své družině: ‚Přátelé, kteří jste nejednou snášeli se mnou těžké trudy cesty po neschůdných lesích, zastavte se a obětujte oběť příjemnou svým bůžkům, jejichž zázračnou pomocí jste konečně přišli do té vlasti, kdysi osudem vám předurčené. To jest ona, to jest ona země, kterou jsem vám – jak se pamatuji – častokrát sliboval, země nikomu nepoddaná, zvíře a ptactva plná, sladkým medem a mlékem vlhnoucí, a jak sami pozorujete, podnebím k obývání příjemná. Vody jsou všude hojné a nad obyčej rybnaté. Zde se vám nebude ničeho nedostávat, protože nikdo vám nebude škoditi. Ale když takový, tak krásný a tak veliký kraj jest ve vašich rukou, rozvažte, jaké by bylo vhodné jméno pro tu zemi.‘ Ti hned, jako z božského vnuknutí, zvolali: ‚Poněvadž ty, otče, sloveš Čech, kde najdeme lepší nebo vhodnější jméno, než aby i země slula Čechy?‘

Tehdy starosta, jsa dojat touto předpovědí svých druhů, jal se z radosti líbat zemi, maje radost, že se má nazývati jeho jménem, pak vstav a obojí dlaň zdvíhaje k nebeským hvězdám, takto počal mluvit: ‚Vítej mi, země zaslíbená, tisícerými tužbami od nás vyhledávaná, kdysi v čas potopy lidu zbavená, nyní jako na památku lidstva nás zachovej bez pohromy a rozmnožuj naše potomstvo od pokolení do pokolení.‘“²⁵

A tak se stalo, že na území Čech přišli první lidé, tedy alespoň podle Kosmy. Ani zde ovšem nebyl Kosmas bez předlohy. Tentokrát se nechal inspirovat Starým zákonem, konkrétně částí z Genesis: *„Rozhlédni se z místa, na němž jsi, pohlédni na sever i na jih, na východ i na západ, neboť celou zemi, kterou vidíš, dám tobě a tvému potomstvu navěky.“²⁶*

---

²⁴ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s.23.

²⁵ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 16-17.

²⁶ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona* (včetně deuterokanonických knih). Překlad Miloš Bič. 2. katolické vyd. Praha: Zvon, 1991, Gn 13, 14-15.

U Starého zákona ovšem ještě zůstaneme. Nyní se dostává na řadu otázka, proč Kosmas umístil horu Říp mezi dvě řeky, Ohří a Vltavu. Zpočátku nenápadné umístění má ovšem také svou předlohu, a to právě ve Starém zákonu: „*Tvému potomstvu dávám tuto zemi od řeky Egyptské až k řece veliké, řece Eufratu.*“²⁷ I samotná hora Říp se náhodně nenachází severně od Prahy: „*Krásně se vypíná k potěše celé země Sijónská hora, ten nejzazší Sever.*“²⁸

Zajímavý je také původ názvu hory. Jeden z názorů, proč je hora pojmenována Říp, je skutečnost, že slovo rip je starogermánské označení pro skálu či horu, a Kosmas ve svém latinském textu označuje horu právě slovem Rip. Druhý možný výklad vychází z díla *De nuptiis Philologiae et Mercurii* (O svatbě Filologie a Merkura), jehož autorem je Martianus Capella. V tomto díle pocházejícím z počátku 5.století, které svým způsobem sloužilo jako jakási učebnice zeměpisu, se mimo jiné dočítáme o osmi zeměpásech, přičemž nejsevernější se nazývá „*diarhiphaeon clima*“, v překladu klima vedoucí přes hory ripajské. A právě v tomto klimatu se nachází naše země. Je tedy možné, že Kosmas tyto ripajské hory zúžil na jednu jedinou horu, tedy Říp, a to z toho důvodu, aby částečně vyhověl tehdejšímu povědomí vycházejícímu z Capellovi „učebnice“.²⁹ S dalším možným výkladem přišel ve své kronice Václav Hájek z Libočan, který napsal: „*Tuto máme jeden velký zřip, po Slovanském jazyku vrch, a okolo něho hojné roviny, a úrodnú zemi, ale všecku lesy porostlú.*“³⁰ Hájek při tom vycházel z toho, že Čech přišel z území Bílého Charvátska. Právě z charvátského jazyka se nám dochovalo pouze několik slov a mezi nimi je právě i slovo „chřib“ znamenající vrch.

„*Motiv padnutí na kolena a líbání země [...] je převzat z antiky. [...] Zprvu byl obvyklý jen v děkovném poměru k pohanským bohům, teprve později byl povinným aktem na perském dvoře vůči „velikému králi“, což přešlo pak k Řekům a Římanům.*“³¹ Toto chování najdeme například v Ovidiových *Proměnách*: „*Kadmos vzdává díky a líbá cizí tu zemi, vítá pozdravem neznámé hory a neznámé role.*“³² Dále ho můžeme najít také v Homérově *Odyseu*: „*Zaradoval se Odyseus, životem štvaný, z otčiny své a políbil zemi.*“³³

---

²⁷ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona* (včetně deuterokanonických knih). Překlad Miloš Bič. 2. katolické vyd. Praha: Zvon, 1991, Gn 15, 18.

²⁸ Tamtéž, Ž 48, 3.

²⁹ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s.27-28.

³⁰ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav a KOLÁR, Jaroslav, ed. *Kronika česká: výbor historického čtení*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1981, s. 47.

³¹ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s.33.

³² OVIDIUS a STIEBITZ, Ferdinand, ed. *Proměny*. Překlad Ferdinand Stiebitz. 2. vyd. v Odeonu. Praha: Odeon, 1967, str. 58.

³³ HOMÉROS. *Odyseia*. Překlad Vladimír Šrámek. Vyd. 4., V Academii 1. Praha: Academia, 2012, s. 244.

V závěrečné části ukázky, kdy Čech vítá zemi zaslíbenou, můžeme opět nalézt předlohu v jiném díle. Tentokrát se Kosmas mohl inspirovat Vergiliovou Aeneidou: „*Vítej mi zem, jež byla mi slíbena sudbou!*“³⁴

4.2.1 Pojmenování Čechy

Jak je vidět v ukázce výše, podle Kosmy byly Čechy pojmenovány po praotci Čechovi. Nebylo to nic neobvyklého, aby se země pojmenovala podle kmenového vůdce, byť pouze bájného. Pro tyto „zakladatele národa“ historikové užívají termínu héroové eponymové.³⁵ V Evropě jich najdeme hned několik. Například staří Řekové jich měli hned několik. „*Tak např. praotec Hellénů se prý jmenoval Hellén. Podle jeho synů Aiola, Dóra a Xútha byl prý nazýván aiolský kmen, dórský kmen podle Dóra a iónský a achajský kmen podle synů Xúthových Ióna a Achaia.*“³⁶ Jako další můžeme jmenovat zakladatele Izraelitů Jáka zvaného Izrael, v Itálii poté Latina a Romula, Armenia u Arménů, u Franků je zakladatelem Francion nebo třeba u Gótu Gotha. „*[...] někde nás zarazí podobnosti skoro vzrušující fantazii: ve středověkém eposu turkotatarských Oguzů existoval praotec Oguz, jehož potomkem byl moudrý soudce Korkut.*“³⁷ Podobnost s praotcem Čechem a Krokem je zde veliká, ačkoliv v našem případě nebyl Krok Čechovým potomkem.

Jak to ale bylo ve skutečnosti? V dnešní době jsou výklady dvojího typu: „*jedni spatřují v základu čech-/češ-/čes- segment dále už nedělitelný a spojují jej s různými kořeny slovanských i jiných indoevropských jazyků, druzí pokládají toto jednoslabičné etnonymum za útvar vzniknuvší hypokoristickým krácením delšího slova a připojením ch-ového sufixu (tedy če+ch/š/s).*“³⁸ Pokud bychom vznik slova Čech (a z něho poté odvozené Čechy) popsali stejně, jako vznik slova Lech, zjistíme, že mohlo vzniknout z nedoloženého substantiva *čelěninъ, v množném čísle čelěne. Toto substantivum by představovalo opak k slovu lěděninъ, znamenající 'obyvatel roviny, dolňan', z něhož vzniklo právě slovo Lech. Naše slovo čelěninъ by tedy mělo význam 'obyvatel vrchoviny, pahorkatiny' a z něj by poté vzniklo slovo Čech.³⁹

³⁴ VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 208.

³⁵ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1966, s.12.

³⁶ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s.32.

³⁷ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1966, s.12.

³⁸ ERHART, Adolf. *Odkud máme jméno? K původu etnonyma Čech*. Slavia: časopis pro slovanskou filologii. Praha: Euroslavica, 1998, roč. LXVII., sešit 3, s.289.

³⁹ Tamtéž, s.291.

4.2.2 Osídlení před příchodem praotce Čecha

Kosmas v ukázce píše, že Čech přivedl lid do země, jež byla „v čas potopy lidu zbavená“, tzn. od té doby neobydlená. V jeho době ovšem existovaly texty, které uvádějí, že území Čech bylo osídleno již dávno před příchodem praotce Čecha. Jedním z těchto textů je spis *Ab urbe condita libri* (Dějiny od založení města), jehož autorem je římský historik Titus Livius.⁴⁰ V něm píše:

*„O přechodu Gallů do Itálie jsme se dověděli toto: Když kraloval v Římě Priscus Tarquinius, Biturgiové měli svrchovanou moc nad Kelty, kteří obývali třetinu Galie. Biturgiové dávali Keltům krále. Tehdy to byl Ambigatus, velmi mocný vladař jak pro svou statečnost, tak i pro majetek, svůj soukromý i své obce. Za jeho panování byla totiž Gallie tak plodinami úrodná i lidnatá, že se zdálo téměř nemožným vládnout tak početným lidem. Byl to už starší muž a sám si přál ulevit svému království od toho davu lidí, který byl na obtíž; proto prohlásil, že pošle syny své sestry, Bellovesa a Segovesa, podnikavé to mladíky, do těch sídel, která mu bohové ukáží svými věštnými znameními; měli k sobě povolát tolik lidí, kolik sami chtějí, aby nějaký kmen nemohl jim bránit, až tam přijdou. Tu byl Segovesovi losem určen Hercynský les. Belovesovi dávali bohové cestu o něco příjemnější - do Itálie...“*⁴¹

V současné době existují dvě hlavní teorie, kde tento Hercynský les leží. Jedna se domnívá, že jde o Českomoravskou vysočinu, popřípadě i s jinými moravskými vrchovinami, druhá teorie poté jako Hercynský les označuje území kdesi na severu Čech a Moravy.⁴² To by ovšem znamenalo, že Praotcem Čechem byl ve skutečnosti zmiňovaný Segoves. Problémem je ovšem pravdivost tohoto textu. Pokud totiž Livius při psaní narazil na více pramenů, v nichž se informace rozcházely, vybral si ty, které se mu zdály nejvíce pravdivé.⁴³

Dalším dokladem již dřívějšího osídlení je dílo Tacita nazvané *Germánie* neboli o původu a poloze Germánů, ve kterém píše: „*A tak mezi Hercynským lesem, řekou Rýnem a řekou Mohanem sídlili Helvetiové, dál za nimi Bojové, oba kmeny galské. Jméno Boihaemum trvá dosud a svědčí o dávných dějinách země, i když se obyvatelstvo změnilo.*“⁴⁴

Jsou tedy dvě možnosti. Buď Kosmas tyto spisy znal, ale i přes to vydával za zakladatele národa praotce Čecha, nebo o těchto spisech nevěděl. V tom případě mu nezbylo nic jiného, než praotce

⁴⁰ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s.34.

⁴¹ LIVIUS, Titus. *Dějiny*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1971-1979. II-III sv. Antická knihovna; sv. 17, s. 80-81.

⁴² ŠIMEK, Emanuel. *Velká Germanie* Klaudia Ptolemaia. Brno: Filosofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1935. Spisy Filosofické fakulty Masarykovy university v Brně, č. 40., s. 45.

⁴³ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: Paseka, 2003. Díl 16, s. 203.

⁴⁴ TACITUS, Publius Cornelius. *Z dějin císařského Říma*. Vyd. 1., (Dějiny 2., přeprac. vyd.). Praha: Svoboda, 1976, s. 350.

Čecha vytvořit po vzoru jiných héroů eponymů, a tak vznikl Boemus jež se stal zakladatelem země Boemia.

4.2.3 Kdy praotec Čech přišel

Podle Jiřího Brabence „*staří kronikáři – pokud se vůbec odvážili k letopočtům – uvádějí jako dobu příchodu Čechů různá data od roku 278 do roku 664. Je naprosto jisté, že kdyby přistěhování Čechů bylo skutečnou událostí, muselo se stát někdy mezi uvedenými daty.*“⁴⁵

Mezi nejstarší zmínku s jistým datem patří vláda franckého kupce Sába, který u nás vládl asi mezi lety 622 až 662. Otázkou je, zda praotec Čech přišel před Sámem nebo až po něm. Pokud by na území Čech přišel Sám ještě před praotcem Čechem, odporovalo by to Kosmově výkladu o příchodu do země neobydlené. Důležitá je také skutečnost, že při příchodu Sába musela být země osídlena vyspělými slovanskými kmeny žijícími zde alespoň po jednu generaci, které bylo možné sjednotit v jednu říši. Protože pouze s takovými kmeny by dokázal Sám porazit nejen Avary, ale později i Franky. Z toho lze soudit, že země byla osídlena ještě před Sámovým příchodem.⁴⁶

Nyní se na to podívejme z jiného pohledu. Prvním doloženým panovníkem z rodu Přemyslovců byl kníže Bořivoj, který se narodil mezi léty 852 a 857 a zemřel někdy mezi rokem 888 a 890.⁴⁷ Podle Kosmy před ním vládlo 8 pohanských knížat – Přemysl, Nezamysl, Mnata, Vojen, Vnislav, Křesomysl, Neklan a Bořivojův otec Hostivít. Při porovnání s vládou v jiných dynastiích by 8 knížat vládlo zhruba 200 let. Pokud vezmeme za počátek vlády Bořivoje datum kolem roku 870, vyjde nám, že Přemysl Oráč se vlády ujal někdy v druhé polovině 7. století.⁴⁸

„*Pověst vypravuje, že Čech panoval v Čechách, tedy nad českým kmenem, třicet let. Potom prý bylo bezvládí, než byl v čele kmene soudce Krok. Po něm byla, avšak jen krátce, první osobou jeho dcera, věštkyně Libuše, a pak teprve nastoupil Přemysl. Podle pověstí a odhadu mohla by být celá tato doba dlouhá asi 65 až 85 let.*“⁴⁹ Z toho vyplývá, že Čech by přišel někdy v druhé polovině 6. století.

---

⁴⁵ BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959, s. 39.

⁴⁶ Tamtéž, s. 40.

⁴⁷ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 195.

⁴⁸ BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959, s. 40.

⁴⁹ Tamtéž, s. 40.

4.2.4 Odkud praotec Čech přišel

Kosmas se ve svém vyprávění k této otázce nevyjadřuje. „*Stejně tak – příchodem odkudsi – vykládali svůj původ a namnoze dosud vykládají i mnozí jiní národové. Národové si vůbec rádi vypravují o svém vzniku a počátcích. Ale protože proces, jak vzniká národ, je pro lidový způsob myšlení příliš komplikovaný, pomáhá si lid pravidelně tímto jednoduchým výkladem: přišli odněkud.*“⁵⁰ Poněkud zvláštní ovšem je, že Kosmas neudává místo, odkud tedy praotec Čech přišel. V pověstech jiných národů, ať už polských nebo třeba ruských, se totiž odpověď na otázku, odkud daný kmen přišel, dozvídáme.⁵¹

Zde nám může pomoci archeologie „*Šperky a předměty denní potřeby nalezené v hrobech a sídlišťích našich předků z nejranějších dob slovanského osídlení středočeských krajů, jsou většinou stejné, nebo podobné nálezům z téže doby ve východních Čechách, na Moravě a v Polsku. Dokazují stejný původ lidu ve všech těchto oblastech.*“⁵² Z toho vyplývá, že Čech tedy přišel na území kolem hory Říp s největší pravděpodobností z východu. A právě zde, na území dnešního Hradecka a Pardubicka, pravděpodobně sídlili Chorvaté.

O Bílých Chorvatech nás informuje již Konstantin Porfyrogennetos ve svém díle *De administrando imperio*. Pokud bychom shrnuly jeho záznamy o topografii Bílého, respektive Velkého Chorvatska, dostaneme zhruba následující: Bílé Chorvatsko se rozkládalo za teritoriem Maďarů (respektive na sever od nich), přičemž hraniční linii s Maďary tvořily pravděpodobně hory. Leželo velmi blízko nebo dokonce sousedilo s teritoriem severních Srbů a také Franků. Velké Chorvatsko a Bílé Chorvatsko představovalo jeden etnopolitický celek. Bílé Chorvatsko leželo 30 dnů cesty od moře, které bylo označeno jako temné.⁵³

Tématem Bílých Chorvatů se zabývalo mnoho historiků, tak například „*historik František Dvorník připustil, že Chorvati mohli být původem Sarmaté, pokrevní bratři Peršanů. Jedním z těchto sarmatských kmenů pak měli být právě Chorvati, jež si podmanili Slované v Zakarpatí. Jejich část pak dle Dvorníka ovládla i východní Čechy.*“⁵⁴ František Dvorník nebyl jediným, kdo tuto myšlenku zastával. Dále „*lze jmenovat např. profesora Rudolfa Grulichy. Dle něj*

---

⁵⁰ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Staré pověsti české jako historický pramen*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1953, s.15.

⁵¹ BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959, s. 43.

⁵² Tamtéž, s. 42.

⁵³ BAKALA, Jaroslav. *Bílí Chorvati v proměnách raněstředověké Evropy: laboratoř nepřetržitého enigmatu*. Opava: Slezská univerzita, 2004, s. 44-45.

⁵⁴ BIELIKOVÁ, Jana. *Významné osobnosti křesťanských dějin v českých zemích: svatý Vojtěch a reflexe jeho odkazu v současnosti*. Plzeň, 2016. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie, s. 17.

Chorvaté, kteří přicházeli na naše území v průběhu 7. století, byli označováni za Bílé Chorvaty, poněvadž rozlišovali světové strany dle barev a barva Západu byla bílá.“⁵⁵ S jiným důvodem, proč je Bílé Chorvatsko označováno jako bílé, přichází Jiří Brabenec, který říká, že se nazývalo Bílé nejspíše proto, že staroslověnské slovo bílé mohlo mít význam „bez stínů“, tedy i rovinu.⁵⁶

„Rudolf Turek se domnívá, že do tohoto zřejmě většího areálu [Bílé Chorvatsko] spadaly i východní Čechy. Poukazuje totiž na archeologické materiály, které naznačují příbuznost českého severovýchodu s polskými oblastmi až do Povelí, přičemž polští historici hovoří o Vislanech jako o Chorvatech.“⁵⁷ Spojení s Polskem dále nacházíme v příbuznosti českého a polského jazyka, navíc zmínky o společném původu obou národů se objevují i v polských kronikách a pověstech.⁵⁸

Pokud se podíváme do Dalimilovy kroniky, původ kmene Čechů zde najdeme. Dokonce se Dalimil zmiňuje právě o výše uvedených Chorvatech: *„Leží země v srbském kraji, Charváty ji nazývají a v ní kdysi vládl lech, který nosil jméno Čech. Neboť dopustil se vraždy, zbaven domova byl navždy. Protože však prožil ve cti dlouhé roky s bratry šesti, co rodiny četné měli, jednou za noci se sjeli a Charváty srozumění opustili bez prodlení.*“⁵⁹

---

⁵⁵ BIELIKOVÁ, Jana. *Významné osobnosti křesťanských dějin v českých zemích: svatý Vojtěch a reflexe jeho odkazu v současnosti*. Plzeň, 2016. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie, s. 17.

⁵⁶ BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959, s. 43

⁵⁷ BIELIKOVÁ, Jana. *Významné osobnosti křesťanských dějin v českých zemích: svatý Vojtěch a reflexe jeho odkazu v současnosti*. Plzeň, 2016. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie, str. 17.

⁵⁸ BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959, s. 45.

⁵⁹ BLÁHOVÁ, Marie, ed. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překlad Marie Krčmová. Vyd. 2., opr. a dopl., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2005, s. 13.

5 Mezidobí

5.1 Zlatý věk

Po usazení Čecha a jeho lidu přichází podle Kosmy zlatý věk: „*Byl přešťastný, spokojený se skromnými výdaji a nenadýmající se hrdou pýchou. Darů Cereřiných a Bakchových neznali, protože jich ani nebylo. K večerím požívali žaludů nebo zvěřiny. Nezkalené prameny poskytovaly zdravého nápoje. Jako sluneční záře nebo voda, tak i luhy a háje, ano i manželství jim byla obecná. Neboť po způsobu dobytka každou noc vyhledávali nové styky a s východem jitřenky přetrhávali svazek tří Gracií a železná pouta lásky. Kde koho zastihla noc, tam si lehl do trávy a ve stínu košatého stromu spal sladkým spánkem. Neznali užitku vlny nebo lnu ani oděvu, v zimě užívali za šat koží z divoké zvěře nebo ovčích. Také nikdo neznal slovo ‚mé‘, nýbrž po mnišském způsobu, vše co měli, za ‚naše‘ ústy, srdcem i skutkem prohlašovali. U chlévů nebylo závor ani nezavírali dveře před nuzným chodcem, poněvadž nebylo ani zlodějů ani loupežníků ani nuzných. Žádný zločin nebyl u nich těžší než krádež a loupež. Žádných zbraní neznali, měli toliko šípy, a ty jen na střelení zvěře,“⁶⁰ přičemž lidé „byli mezi sebou věrni a jeden druhému milosrdný, jak byli též mírní, střídmi a zdrženliví.“⁶¹*

Takzvaný zlatý věk Kosmas přebral od autorů klasické literatury. Středověcí autoři se totiž nesnažili být příliš originální, pokud našli něco, co se jim zalíbilo, jednoduše to použili i do svého díla. A tak tedy Kosmas vytvořil onen zlatý věk po vzoru antických autorů.⁶²

Pokud se zaměříme na část týkající se líčení tehdejších lidí, najdeme podobu s líčením Ovidiovým: „*Zlatý vzešel pak nejprve věk, kdy zákona, soudce člověk byl prost a od sebe sám ctil věrnost a právo. Nebylo trestu ni strachu, a hrozivá slova se nečtla, vyrytá v kov, a prosící dav se nemusel báti soudcových úst: ač neměli obhájce, bezpečni byli.*“⁶³

Podobnost s Kosmovým zlatým věkem najdeme ovšem i v těchto Ovidiových verších: „*člověk, spokojen jídlem, jež poskytla příroda sama, planik plody si sbíral a trávnice rostoucí v horách, dřínky a ostružin plody, jež visely v trnitém křoví, žaludy též, jež na zem spadaly s Jovova stromu.*“⁶⁴

---

⁶⁰ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 17-18.

⁶¹ Tamtéž, s. 17.

⁶² KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1966, s.13-14.

⁶³ OVIDIUS a STIEBITZ, Ferdinand, ed. *Proměny*. Překlad Ferdinand Stiebitz. 2. vyd. v Odeonu. Praha: Odeon, 1967, s. 11.

⁶⁴ Tamtéž, s. 11-12.

Zarážející je Kosmův výrok o tom, že lidé „neznali užitku vlny nebo lnu.“ To by ovšem znamenalo, že by lidé žili nuzně, pouze v zimě by se zahalili do kožešin ovčích nebo kožešin z divoké zvěře. Ovšem „Kosmas přisuzoval svým předkům primitivnější způsob života, než jakým skutečně žili. Jazykový materiál nám jasně ukazuje, že slova jako len, konopí, vlna, přísti, tkáti, plátno, sukno, šítí, oděv atd. se svými odvozeninami jsou velmi stará. Naši předkové odedávna pěstovali len i konopí, z ovčí získávali vlnu a z těchto surovin vyráběli plátno (tkaný len, popř. konopí) a sukno (tkanina ze soukané vlny).“⁶⁵

5.2 Železný věk

Zlatý věk ovšem nemohl trvat věčně. A tak, jak už to tak bývá, po každém zlatém věku přichází i úpadek. „Prospěšné se obrátilo v opak, obecné se změnilo ve vlastní; bezpečné chudobě, kdysi příjemné, vyhýbali se jako zablácenému kolu a prchali před ní, poněvadž ve všech plála touha po jmění, prudší než ohně v Etně. [...] Potom, kdo byl uznáván v svém kmeni nebo pokolení za osobu pro své mravy vzácnější nebo pro své bohatství za vážnější, k tomu se scházeli z dobré vůle, bez biřice, bez pečeti, a rokovali o svých rozepřích a křivdách, které kdo utrpěl, bez újmy svobody. Mezi nimi povstal jeden muž, jménem Krok. [...] Tento znamenitý muž neměl mužské potomky, zplodil však tři dcery, jimž příroda udělila nemenší poklady moudrosti, nežli jaké dává mužům.“⁶⁶

Stejně jako ve zlatém věku i zde najdeme podobnost s Ovidiem: „Ihned vtrhl v ten věk, jenž z nejhorší rudy byl stvořen, veškeren hřích, a stud a pravda i poctivost prchla, na jejich místo pak nastoupil klam a podvod a šalba, násilí, úklady, lest a zločinná k majetku láska.“⁶⁷

Jak je tedy vidět, již výše zmíněná podobnost s klasickými autory, zde konkrétně s Ovidiem, je očividná.

„Podle Kristiána nastal konec těchto poměrů tím, že vypukl mor a Čechové se obrátili o radu k nějaké věštkyni, u Kosmy je však tento přechod k novému věku složitější. Hlavní příčinou nebyl mor, ale touha po majetku, která vedla k rozbíjení. Lidé se však proto hned neobrátili na Libuši o radu, začali se pouze uchýlovat k váženým osobám a vzali si je ‚bez újmy svobody‘ za soudce.“⁶⁸

⁶⁵ NĚMEC, Igor a kol. *Slova a dějiny*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1980, s. 122.

⁶⁶ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 18.

⁶⁷ OVIDIUS a STIEBITZ, Ferdinand, ed. *Proměny*. Překlad Ferdinand Stiebitz. 2. vyd. v Odeonu. Praha: Odeon, 1967, s. 12.

⁶⁸ TŘEŠTÍK, Dušan. *Mýty kmene Čechů: (7.-10. století): tři studie ke "starým pověstem českým"*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 102-103.

6 Krokovy dcery

6.1 Číslo tři

Číslo tři patřilo k číslům často se vyskytujícím v pohádkách. Tak tomu je i nyní – drak má tři hlavy, král má tři syny, princ musí splnit tři úkoly. Číslo tři se objevuje i v různých legendách, „*už legenda zvaná Fuit in provincia Bohemorum, věnovaná svaté Ludmile, praví o Bořivojovi, že měl tři syny a tři dcery.*“⁶⁹ Není tedy divu, že číslo tři hraje roli i ve Starých pověstech českých.

6.2 Motiv tří sester

Z jakých pramenů vycházel Kosmas při vyprávění o třech sestřích? Mohly to být například tři životopisy bamberského biskupa Oty. Ten v nich označuje Triglava jako boha uctívaného ve Štětíně. Jak vyplývá z jeho jména, měl tři hlavy. „*Štětín byl vskutku velmi rozlehlé město, větší než Volyň. Ve svém obvodu uzavíral tři kopce, z nichž na prostředním, jenž byl nejvyšší, stálo trojhlavé zpodobení hlavního boha pohanů zvaného Triglav. Jeho oči a ústa byly zakryty zlatými páskami – podle ujištění pohanských kněží má nejvyšší bůh tři hlavy proto, že se stará o tři říše, tj. o nebi, zemi a podsvětí, a tvář má zakrytu páskami proto, aby si – jakoby slepý a mlčenlivý – nevšímal hříchů lidí.*“⁷⁰ Toto božstvo mělo tři kněžny a také svého koně, jenž byl osedlán sedlem zdobeným zlatem a stříbrem, dříve patřícímu právě bohu Triglavovi. Tento kůň byl pak lidmi využíván k věštění.⁷¹ Opět se zde setkáváme s číslem tři, ale tentokrát již nacházíme i motiv tří kněžen, a právě podle nich mohl Kosmas vytvořit Kazi, Tetu a Libuši.

Každá z těchto sester měla jakýsi dar. Oficiální teologie Kosmovy doby totiž rozeznává trojí hřích pohanské nevěry: magii, modlářství a věštění.⁷² A právě tyto pohanské nevěry si mezi sebe Krokovy dcery rozdělily. Tvořili tím jakýsi triumfeminát, kdy jedna ze sester soudí spory a vede lid v otázkách světských, druhá sestra vede ho pak k službě bohům a poslední je znalkyně přírody a kouzelnice. V případě důležitých rozhodnutí se poté scházely a společně daná rozhodnutí řešily.⁷³

---

⁶⁹ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 16.

⁷⁰ DYNDA, Jiří. *Slovanské pohanství ve středověkých latinských pramenech*. Vydání první. V Praze: Scriptorium, 2017, s. 118-119.

⁷¹ Tamtéž, s. 78.

⁷² KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1966, s.16.

⁷³ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Staré pověsti české jako historický pramen*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1953, s. 25.

6.3 Kazi

Nejstarší dceři Kazi připadla magie. Takto ji poté Kosmas ve své kronice popisuje: „*Z nich nejstarší se jmenovala Kazi, jež Medeji z Kolchidy nic nezadala v znalosti bylin a věštech ani Asklepiovi v lékařském umění, poněvadž často způsobila, že se Sudičky vzdaly své práce, konce nemající, a přiměla kouzlem i osud, by její vůlí se řídil. Proto i obyvatelé naší země, když se něco ztratí a vzdávají se naděje, že by to mohli zase dostat, mají o ní pořekadlo: ‚To nedovede ani Kazi navrátiti.‘ Když byla k vládkyni vzata, jež z Cerery zrozena byla, obyvatelé země na památku své paní velmi vysoko vztyčili mohylu, kterou jest až podnes viděti, nad břehem řeky Mže, při cestě, kudy se chodí do končin kraje bechyňského přes horu, jež slove Oseka.*“⁷⁴

Tento popis Kazi odpovídá přesně tomu, jak tehdy církevní výklady i klasická literatura nahlížely na pojem magie⁷⁵.

6.3.1 Jméno Kazi

Zajímavé je, kde přišel Kosmas ke jménu Kazi. Pokud se zaměříme na ono přísloví „To nedovede ani Kazi navrátiti.“, pak „*je zcela dobře možno, že Kosmas slyšel nějaké podobné přísloví, v němž však jméno ‚Kaza‘, ‚Káza‘, ‚Kázň‘ bylo jménem obecným, nikoli osobním.*“⁷⁶ Existovalo totiž slovo ‚káza‘ znamenající kázeň či trest, tudíž by ono přísloví bylo ve smyslu, že věc nadobro ztracenou nevrátí ani trest ani náрек. Další možnost najdeme, pokud přihlédneme k její schopnosti léčitelství. „*Kromě různými lektvary z bylin apod, se léčovalo ve starých dobách i sugescí. Vycházelo se z toho, že za pomoci nadpřirozeného působení lze ovlivnit různá onemocnění zařikáváním škodících démonických sil, jejich vykuřováním vonnou látkou, čemuž se ve staré češtině říkalo ‚kazenie‘.*“⁷⁷ A právě z tohoto slova mohlo vzniknout jméno Kazi. Kde je pravda se ovšem nikdy nedozvíme.

6.3.2 Kazina mohyla a hrad Kazín

Podle Kosmy Kazina mohyla leží při cestě vedoucí přes horu Osek, jež se dle něj nachází poblíž řeky Mže (Berounky). Určit polohu této hory, a objevit tedy Kazinu mohylu, se stalo náplní práce mnoha badatelů. „*Místo, které nejlépe vyhovuje údajům Kosmova textu, leží na katastru Jíloviště v trati Humenská, nacházející se ob jedno příčné údolí na jih od známého ‚Kazína‘*

⁷⁴ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 18-19.

⁷⁵ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1966, s.17.

⁷⁶ FLAJŠHANS, Václav. *Naše nejstarší jména osobní*. Naše řeč [online]. 1928, roč. XII., č. 8, s. 171. [cit. 20.6.2019]. Dostupné z: <https://kramerus.lib.cas.cz/uuid/uuid:338baa63-4c3e-11e1-2755-001143e3f55c>

⁷⁷ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 59.

*přímo pod hladinou řeky Berounky naproti Dolním Mokropsům.*⁷⁸ V trati Humenská se nacházejí antropogenní útvary, které se označovaly právě za pozůstatky Kaziny mohyly. Tyto útvary ovšem Josef Ladislav Píč označil za val, tudíž to, co se považovalo za pozůstatky mohyly, bylo patrně pouze částí tohoto valu.⁷⁹ Kde leží mohyla, kterou Kosmas označil za Kazinu, tedy dodnes nevíme.

Vyvstává otázka, proč se Kosmas v souvislosti s Kazi nezmiňuje o hradu Kazíně, jako je tomu u Tety s Tetínem nebo u Libuše s Libušínem. *„Na to je možná tato jednoduchá odpověď: protože nevěděl přesně, kde Kazín dávných pověstí ležel. Necht' již Kosmas píše o Krokovi, o Kazíně mohyle [...] nebo dalších místech, vždy určuje přesně, nebo velmi přibližně, kde jednotlivý hrad nebo osada leží. Protože však totéž nemohl učinit v případě Kazínu, tak se o něm vůbec nezmiňuje.*⁸⁰ Toto je jedna z možných teorií, proč Kazi nebyl žádný hrad přiřčen.

Pokud se ovšem podíváme do kroniky Dalimilovy, zde již svůj hrad má i Kazi, Dalimilem nazývána Kaše: *„Kaše na Kašíně byla, Tetka na Tetíně žila a věštkyně Libuše znala o svém lidu vše.*⁸¹ Je otázkou, proč Dalimil Kazín uvádí. Je možné, že chtěl vytvořit určitou symetrii mezi sestrami, nebo si ho jednoduše vytvořil, aby se mu daná část textu rýmovala.

6.4 Teta

Prostřední dcera Teta dostala do vínku modlářství. *„Vznik Tetína jakožto opevněného elitního sídla je [...] plně spjat až s koncem 9. či počátkem 10. věku, a tedy s historicky jednoznačně doloženými příslušníky první české dynastie.*⁸² Je tedy jasné, že na místě, kde se nachází pozůstatky Tetína, se v době, kdy se tato pověst odehrává, žádný Tetín nenacházel.

Hradiště Tetín *„jako místo, kde byla zavražděna sv. Ludmila, byl za Kosmy i obecně známý. Než i tady: více než toto říká a znamená to, co Kosmas uvádí o Tetíně činnosti. Kosmas sám, on kněz a hierarcha, sotva zase by byl přiřkl vedení právě náboženských věcí ženě. To musil někde nalézt, a musilo to být dobře známo a rozšířeno, dal-li se tím přinutit k připsání Tetě právě tohoto povolání.*⁸³

---

⁷⁸ BOLINA, Pavel, KLIMEK, Tomáš a CÍLEK, Václav. *Staré cesty v krajině středních Čech*. Vydání 1. Praha: Academia, 2018, s. 125.

⁷⁹ Tamtéž, s. 126.

⁸⁰ BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959, s. 101.

⁸¹ BLÁHOVÁ, Marie, ed. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překlad Marie Krčmová. Vyd. 2., opr. a dopl., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2005, s. 15.

⁸² CÍLEK, Václav et al. *Tetín svatě Ludmily: místo, dějiny a spiritualita*. První vydání. Praha: Dokořán, 2017, s.79.

⁸³ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Staré pověsti české jako historický pramen*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1953, s. 23-24.

A co vlastně Kosmas ke druhé Krokově dceři napsal? Na to se nyní podívejme: „*Cti hodná byla i Tetka, co do věku byla však druhá, žena to jemného citu, a bez muže svobodně žila. Ta vystavěla a svým jménem nazvala hrad Tetín, polohou velmi pevný, na vrcholu strmé skály u řeky Mže. A navedla hloupý a nerozumný lid, aby se klaněl vilám, jež vládnu horami, lesy a stromy, a ctíl je; zavedla též celou pověrečnou nauku a učila modloslužebným řádům; a tak dosud mnozí vesničané jsou jako pohané: jeden ctí prameny aneb ohně, jiný se klaní hájům, stromům nebo kamenům, jiný oběti vzdává vrchům nebo pahorkům, jiný se modlí k hluchým a němým bůžkům, jež si sám udělal, a prosí je, aby ochraňovali jeho dům i jeho samého.*“⁸⁴

Nalezneme zde nápadnou shodu s následujícími verši z díla *Verše o utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka*:

„*Ten totiž uctívá vody, ten kameny, jiný zas oheň, ba, je i takových dost, co křtem jsou omytí svatým, křesťany však dle jména jsou jen a modláři skutky, žijí pohanům rovni a božího zákona prosti.*“⁸⁵

Zvláštěností je, že Teta jako jediná ze sester není více popsána, ani se k ní nevztahuje jiná pověst, je o ní zmínka tedy pouze v souvislosti s Krokem.⁸⁶ Také jako jediná ze sester nemá manžela, ačkoliv v Kosmově podání manžela nemá ani Kazi. Její ruku získá Bivoj až v podáních pozdějších.

6.5 Libuše

Nejmladší a v dnešní době nejznámější ze tří sester Libuši připadlo věštění. Jak je známo, třetí a nejmladší sourozenec je vždy něčím výjimečný, ať už jde o chytrost, štěstí nebo nějaké zvláštní poslání. A právě tento osud připadl na Libuši. I zde uvedme krátkou citaci: „*Třetí, věkem nejmladší, ale moudrostí nejstarší, nazývala se Libuše; ta vystavěla též hrad tehdy nejmocnější u lesa, jenž se táhne ke vsi Ztibečné, a podle svého jména jej nazvala Libušín. Byla mezi ženami přímo jedinečnou ženou, v úvaze prozřetelná, v řeči rázná, tělem cudná, v mravech ušlechtilá, nikomu nezadala v rozhodování při lidu, ke každému byla vlídná, ba spíše líbezná, ženského pohlaví ozdoba a sláva, dávajíc rozkazy prozřetelně, jako by byla mužem. Ale poněvadž nikdo není úplně blažen, žena tak znamenitá i chvály hodná – ach, nešťastného osudu*

---

⁸⁴ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s.19.

⁸⁵ KRÁLÍK, Oldřich, ed. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, s.102.

⁸⁶ BRABENEC, Jirí. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959, s. 82.

lidského! – byla prorokyně. A poněvadž lidu pravdivě předvídala mnoho budoucích věcí, celý ten kmen sešel se po smrti jejího otce k obecné radě a ustanovil ji k sobě za soudce.“⁸⁷

Ani zde nemůžeme hrad Libušín brát vážně. Hradiště totiž vzniklo nejdříve ve 2. třetině 10. století, takže za vlády Boleslava I.⁸⁸ Přisuzovat tedy tomuto hradu za zakladatelku právě Libuši, žijící o mnoho let dřív, než Boleslav I., není možné. Pokud se podíváme na celou lokalitu, ve které byl Libušín postaven, zjistíme, že se zde nachází zbytky osady z 6. – 7. století. „*Kromě keramiky pražského typu zde našli hliněný kotouč s vypíchaným solárním symbolem z téže doby, který měl snad podle nich [archeologové pod vedením Zdeňka Váni] určitý kultovní význam.*“⁸⁹

Podle Kosmy však Libuše na hradě Libušíně žila a zde také soudila. V pozdějších pověstech se ovšem jako místo jejího domova označuje Vyšehrad. Kde je tedy pravda? Abychom mohli najít možné řešení, je třeba se nejdřív podívat na to, jak Libuše poslala pro svého budoucího muže, Přemysla Oráče.

„K nim ona: ‚Hleďte, ‘ dí, ‚hle, za oněmi horami‘ – ukázala prstem na hory – ‚je neveliká řeka Bielina a na jejím břehu je viděti vesnici, jež slove Stadice. V jejím obvodu jest úhor, zděli i zšíři dvanáct kročejů, jenž ku podivu, ač leží mezi tolika poli, přece nenáleží k žádnému poli. Tam váš kníže oře s dvěma strakatými voly; jeden vůl má vpředu dokola bílý pás a bílou hlavu, druhý jest od čela po zádech bílý a zadní nohy má bílé. Nyní, je-li vám libo, vezměte mou řízu, plášť i přehozy, jaké slušejí knížeti, jeďte vyříditi muži tomu vzkaz ode mne i od lidu a přiveďte sobě knížete a mně manžela. Muž má jméno Přemysl, ten na vaše hrdla a hlavy přimyslí mnohá práva. Jeho potomstvo bude v celé této zemi panovati na věky věkův.“⁹⁰

Z této ukázky vyplývá, že „*Libuše ze svého sídla ukázala na hory, za kterými teče Bělá a za nimiž leží Stadice. Tyto hory, to jsou kužely Středohoří. Avšak z Vyšehradu, který leží ve vltavské kotlině, nemůže být Středohoří vidět ani za sebejasnějšího dne. Zato však byly tyto hory zřetelně vidět z Libušína.*“⁹¹ Když bychom se na danou situaci podívali z pohledu Kosmy, který říká, že Libušín založila Libuše (i když jsme výše ukázali, že tomu tak není), zjistíme, že Kosmas

⁸⁷ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s.19-20.

⁸⁸ VARADZIN, Ladislav. *Raně středověké hradiště Libušín, Hlavní poznatky z revizního zpracování výzkumů, Archeologické rozhledy* [online]. 2012, roč. LXIV, s. 739. [cit. 5.7.2019]. Dostupné z: http://www.arup.cas.cz/wp-content/uploads/2010/05/Varadzin_Libu%C5%A1%C3%ADn-AR-2012_men%C5%A1%C3%AD.pdf.

⁸⁹ SADÍLEK, Josef. *Kosmova staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 65.

⁹⁰ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s.23.

⁹¹ BRABENEC, Jirí. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959, s. 113.

opravdu udává, že Libuše byla v době věštby na svém hradě, tedy na Libušíně, a ne na Vyšehradě.

6.5.1 Libušin soud

Je důležité podívat se, co předcházelo povolání Přemysla. Byla to pře dvou mužů o mez sousedních polí. Když Libuše „celou při mezi nimi vzniklou rozsoudila po právu, tu ten, který spor na soudě nevyhrál [...], zvolá: ‚Toť křivda mužům nesnesitelná! [...] Nás jediné opustila příroda k hanbě všem národům a kmenům, že nemáme správce ani mužskou vládu a že na nás doléhají ženská práva.‘ Na to paní, svou pohanu tajíc a bolest v srdci ženským studem zastírající, usmála se a pravila: ‚Tak jest, jak diš; žena jsem, jako žena žiji; ale snad proto si myslíte, že málo mám rozumu, že vás nesoudím metlou železnou, a poněvadž žijete bez bázně, právem mne nedbáte. Neboť kde je bázeň, je i kázeň. Ale nyní je velmi zapotřebí, abyste měli správce ukrutnějšího než je žena. Tak také holubi pohrdli kdysi bělavým luňákem, jehož si zvolili za krále, jako vy mnou pohrdáte, a knížetem sobě učinili jestřába, mnohem ukrutnějšího, jenž vymýšleje si viny, jal se zabíjeti vinné i nevinné; a od té doby až podnes požívá holuby jestřáb. Jděte nyní domů, a koho vy si zítra vyvolíte za pána, toho si já vezmu za manžela.‘⁹²

Zde je ovšem vhodné připojit i jinou, dřívější verzi této pověsti, pocházející od Kristiána: „Konečně když byli postiženi zločinným morem, obrátili se, jak pověst vypravuje, k nějaké hadačce se žádostí o dobrou radu a o věštecký výrok. A když jej obdrželi, založili hrad a dali mu jméno Praha. Potom nalezše nějakého velmi prozíravého a důmyslného muže, jenž se jenom orbou zabýval, jménem Přemysla, ustanovili si ho podle výroku hadaččina knížetem nebo vladařem, davše mu za manželku svrchu řečenou pannu hadačku.“⁹³

Při porovnání těchto dvou verzí je jasné, že pověst se během zhruba 110 let poměrně značně změnila a to především v množství informací. Nyní vyvstávají dvě otázky – „Znetvořil ji Kristián zamlčením všech oněch krásných motivů a jména Libušina, nebo naopak Kristiánovo zrno pověsti rozvinul do oné poetické epické šíře Kosmas?“⁹⁴ V dnešní době je již dosti důvodů proč pochybovat o obou těchto extrémních výkladech. „Oba, Kristián i Kosmas, podávali to, co bylo v jejich době obsahem dynastické pověsti o původu přemyslovského rodu. [...] Jakkoliv se to zdá neuvěřitelné, podobá se vskutku nejvíce pravdě, že se pověst za oněch 110 let tak vyvinula. Že se její kompozice a motivace obohatila v podstatě tak, jak zní pověst u Kosmy, na

⁹² KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s.20-21.

⁹³ KRISTIÁN a LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, ed. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*. Překlad Jaroslav Ludvíkovský. Vyd. ve Vyšehradu 2. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 19.

⁹⁴ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 28-29.

jehož vrub můžeme přičíst jen stylistická kliše, komentáře, výlety do antických paralel a formulaci dialogů.“⁹⁵

Když se podrobněji podíváme na Kristiánovo a Kosmovo vyprávění, najdeme několik rozdílů. Důvodem, proč se kočovný slovanský lid rozhodne obrátit k bezejmenné věštkyni s žádostí o radu, jsou podle Kristiánovy legendy morové rány způsobené následkem jejich ubohého života. V Kosmově kronice je ovšem důvod zcela odlišný, totiž touha po majetku. Jak jsme se již dozvěděli, dva muži přichází za věštkyní urozeného rodu, sídlící na svém hradě, který je pojmenován po ní samotné, kvůli sporu o pole a meze. Muž, v jehož neprospěch se věštkyně vyjádřila, je nespokojený a lituje, že nemají mužského vladaře. Zatímco tedy Kristiánovi Slované vidí ve věštbě svou poslední naději, kterou splní, Kosmovi lidé pohrdají svojí paní, jež si sami zvolili, a žádají si mužského vládce.⁹⁶

I v sňatku věštkyně s Přemyslem se Kristián s Kosmou přímo neshodují. Slované v Kristiánově legendě dají sami věštkyni Přemyslovi za ženu, zatímco „*u Kosmy Luboša hned na poprvé se nabízí sama za choť tomu, koho lid si zvolí za vladaře, a když pak označí lidu, kde najdou Přemysla, dodává: ,adducite vobis ducem et mihi maritum.*“⁹⁷ („a přiveďte sobě kníže a mně manžela.“)

Zde vyvstává otázka, proč Kosmas pozměnil ty části vyprávění, které se nachází i u Kristiána? Důvod je nejspíše takový, že předlohou Kosmovi bylo jiné znění, složitější, které ovšem neznáme. Jedním z důvodů tohoto předpokladu je, že „*Kosmas uznává za nutné omlouvat se, že věří nadpřirozenému věštímú daru pohanské věštkyně.*“⁹⁸ Ve své kronice poté přirovnává sestry k antickým kouzelnicím a podává výčet jejich zázraků na důkaz, že i pohanská kouzla existují. „*Kosmas by se byl sotva namáhal ospravedlnit svoji víru v pohanskou věštbu, kdyby byl neměl doklad o ní ve svém pramenu.*“⁹⁹

Zaměřme se nyní na část, kdy Libuše lid varuje před mužským vládcem. Nejprve přichází varování na příkladu holubů a jestřába, druhý den poté lid varuje takto: „*Jak jsi politování nadmíru hoden, ó lide, jenž neumíš svobodně žítí, svobodu, kterou žádný dobrý muž neztrácí leda s životem, tou vy ne bezděky zhrdáte a nezvyklé porobě dobrovolně poddáváte své šíje.*

---

⁹⁵ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 29

⁹⁶ TILLE, Václav. *Kristiánův a Kosmův Přemysl*. Český časopis historický. [online] 1918, roč. XXIV., s. 258. [cit. 15.6.2019]. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:b0683073-45b9-11e1-1418-001143e3f55c>.

⁹⁷ Tamtéž, s. 258.

⁹⁸ Tamtéž, s. 259.

⁹⁹ Tamtéž, s. 259.

Běda, pozdě budete toho marně litovat, jako litovaly žáby, když vodní had, jež si učinily králem, počal je usmrcovati. ¹⁰⁰

Tento motiv varování lidu se objevuje i v Bibli, kde Samuel varoval lid, který požadoval krále, jenž jim bude vojevůdcem: „*Dej nám krále, aby nás soudil. [...] ,Toto bude právo krále, který nad vámi bude kralovat: Vezme vám syny a zařadí je ke svému vozatajstvu a jezdeckvu, aby běhali před jeho vozem. Ustanoví si velitele nad tisíci a nad sty a další, aby pro něho obstarávali orbu a sklizeň, a další, aby pro něho zhotovovali válečnou výzbroj a výstroj vozů. [...] A přijde den, kdy budete úpět kvůli svému králi, kterého jste si vyvolili, ale Hospodin vám onoho dne neodpoví.*“ Lid však odmítl Samuela uposlechnout. Prohlásili: „*Nikoli. Ať je nad námi král! I my chceme být jako všechny ostatní národy. Náš král nás bude soudit a bude před námi vycházet a povede naše boje.*“ ¹⁰¹

6.5.2 Matylda Toskánská

„*V týchž dnech přijela do Říma Matylda, velmi mocná paní, jež se po smrti svého otce Bonifacia ujala vlády nad celým Lombardskem a Burgundskem, majíc moc voliti, dosazovati nebo sesazovati přes sto dvacet biskupů. [...] Když tedy řečená dívka v mnohých bojích vždy vítězná, žijíc po smrti otcově svobodná, samostatně spravovala velmi rozsáhlé panství lombardské, knížata země, hrabata i biskupové uznali za dobré přemluviti ji, aby si vzala muže proto, aby královská vznešenost nezašla nemajíc dědice, i s potomstvem. Ona, přivolivši k jejich radám, poslala vévodovi švábskému Velfovi dopis bohatého obsahu ve skrovných slovech: ,Ne z ženské lehkomyšlnosti nebo z všetečnosti, nýbrž k prospěchu celého panství svého obracím se k tobě s tímto listem; až jej přijmeš, přijmi mne i celé panství lombardské.*“ ¹⁰² Těmito slovy začíná Kosmas své vyprávění o Matyldě. Již na první pohled vidíme jednoznačnou podobu s Libuší a jejím životem. Nejprve se ale podívejme na postavu Matyldy Toskánské z historického hlediska.

Matylda Toskánská žila mezi léty 1046 – 1115, tedy zhruba ve stejné době, jako Kosmas. Po smrti svého otce Bonifáce III. se ujala vlády ve svých zemích. Stala se také důležitou postavou v největším sporu evropské diplomacie 11. století, tedy v boji papeže a císaře o investituru. Právě na jejím sídle v Canosse se roku 1077 uskutečnil „soud“, kdy císař Jindřich IV. čekal podle legendy tři dny bosý v kruté zimě před „Matyldiným trůnem“, než mu papež Řehoř VII.

¹⁰⁰ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 22.

¹⁰¹ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona* (včetně deuterokanonických knih). Překlad Miloš Bič. 2. katolické vyd. Praha: Zvon, 1991, 1S 8, 6.11.12.18-20.

¹⁰² KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 115-116.

udělil rozhršení. Ovšem Jindřich tímto „Matyldiným soudem“ pohrdl a rozpoutal nový boj, jehož následkem byl i Matyldin sňatek s vévodou Velfem. Co se týče Matyldiných sňatků, poprvé se provdala v roce 1070 za Gottfrieda Bucklinga Lotrinského, s kterým ovšem nežila, a který o pár let později zemřel. Ke sňatku s Velfem, o kterém se zmiňuje i Kosmas, došlo v roce 1089. V té době bylo Matyldě skoro 44 let, zatímco Velfovi pouhých 17.¹⁰³

Pokud stručně shrneme život Matyldy, dostane následující popis: Matylda se po smrti otce ujala vlády, soudila a vykonala proslulý soud mezi dvěma muži. Muž, v jehož neprospěch rozhodla, se s rozsudkem nesmířil a rozpoutal boj proti prvnímu muži, což mělo za následek sňatek Matyldy s mužem, kterého si sama zvolila. Ten byl poté přiveden na její hrad.

Nyní si stejným způsobem shrňme život Libušin: Po smrti otce se ujala vlády, soudila a vykonala proslulý soud mezi dvěma muži. Muž, v jehož neprospěch rozhodla, se s jejím rozhodnutím nesmířil, soudem opovrhl a dokonce proti němu vzbouřil celé veřejné mínění. To mělo za následek sňatek Libuše s mužem, kterého si sama vybere. A ten byl poté přiveden na její hrad.

Tato podobnost není náhodná. Postavu Libuše Kosmas vytvořil právě podle Matyldy. O tom svědčí následující: *„Postava ‚kněžny Libuše‘, která nahradila původní bezejmennou a bezvýznamnou hadačku, vznikla teprve tehdy, když se její rysy vykryštovaly do uvedené podoby u historické postavy Matyldy Toskánské. Motiv ‚Libušina soudu‘ nemohl vzniknout v české pověsti dříve, než došlo ke skutečnému ‚Matyldinu soudu‘, tj. před rokem 1077. Motiv Libušina sňatku s vypravením poselstva, k němuž došlo na základě konfliktu před ‚soudem‘, nemohl vzniknout v české pověsti dřív, než došlo k událostem kolem Matyldina sňatku a pověstem o něm, tj. před rokem 1089. Ke vzniku epicky rozvinuté pověsti o Přemyslu a Libuši mohlo tedy nejreálněji dojít v posledních letech vlády Vratislava II. (1061-1092), prvního českého krále.“¹⁰⁴*

6.5.3 Založení Prahy

„Vidím veliký hrad, jenž slávou nebes se dotkne, ve hvozdě leží místo – je vzdáleno ode vsi této na třicet honů a mez mu určují vltavské vlny. Toto místo na severní straně pevně chrání hlubokým údolím potok Brusnice, na jižním však boku široká hora velmi skalnatá, jež slove Petřín, převyšuje okolí. Hora toho místa se zkrucuje na způsob delfína, mořského vepře,

---

¹⁰³ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 32-34.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 36.

*směrem až k řečené řece. Až tam přijdete, naleznete člověka, an uprostřed lesa teše práh domu. A protože se u nízkého prahu i velcí pánové sklánějí, podle této příhody hrad, jež vystavíte, nazvete Prahou. V tomto hradě někdy v budoucnosti vzejdou dvě zlaté olivy, jež svými vrcholey proniknou až do sedmého nebe a po všem světě budou zářiti svými divy a zázraky. Budou je obětmi a dary ctíti a jim se klaněti všechna pokolení země české a ostatní národové. Jedna z nich bude slouiti Více sláv, druhá Voje útěcha.*¹⁰⁵ Těmito „zlatými olivy“ nemyslí Libuše nikoho jiného než svatého Václava a svatého Vojtěcha.

Je poněkud zvláštní, proč vlastně Libuše tuto věštbu pronesla. Když lidem věštila, kde naleznou Přemysla, bylo to z důvodu, že lid to po ní žádal. Nyní ovšem k ničemu takovému nedochází. Pokud se podíváme do Kristiánovi legendy, zjistíme, že když lid žádal hadačku o radu po vypuknutí moru, dala jim hadačka dvě rady – založit Prahu a najít Oráče. U Kosmy dala Libuše při výše zmíněném soudu lidem pouze jednu radu – najít Přemysla. Je tedy možné usoudit, že „*Libušino prorocství o založení Prahy [...] zřejmě u Kosmy není na původním místě děje. Tato Libušina věštba o Praze přesně odpovídá Libušině věštbě o nalezení Přemysla.*“¹⁰⁶ Když tyto dvě věštby u Kosmy porovnáme, zjistíme, že mají prakticky totožný průběh. Libuše nejdříve označuje místo na řece, jež následně podrobněji líčí. Poté lidé půjdou na dané místo, kde naleznou muže (při orbě/při tesání prahu). Libuše jim ve věštbě dále říká jméno muže/místa a na závěr vypravuje o budoucnosti Přemysla/Prahy. Pokud bychom tyto dvě věštby postavili vedle sebe, dostaneme stejnou dějovou osu jako právě u Kristiána.¹⁰⁷

Věštbu o založení města nalezneme i v Aeneidě při zakládání města Alby Longy: „*Najdeš prasnici velkou, jak pod duby na břehu řeky s třiceti prasátky leží, jež právě se vylíhla na svět, bílá leží tam v klidu. Zde bude pro město místo a bezpečný od strasti oddech.*“¹⁰⁸ I zde se tedy Kosmas mohl inspirovat při psaní pověsti o založení města Prahy.

---

¹⁰⁵ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 26-27.

¹⁰⁶ TŘEŠTÍK, Dušan. *Mýty kmene Čechů: (7.-10. století): tři studie ke "starým pověstem českým"*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 105.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 105.

¹⁰⁸ VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 236-237.

7 Přemysl

„Muž Přemysl nedaleko na poli popohání voly, aby dílo, jež koná, hodně brzo dokonal. [...] Paní naše Libuše i všecken lid vzkazuje, abys brzy přišel a přijal panství, jež je tobě i tvým potomkům souzeno. Vše, co máme, i my sami jsme v tvých rukou; tebe za knížete, tebe za soudce, tebe za správce, tebe za obránce, tebe jediného sobě volíme za pána.‘ Při té řeči se ten muž moudrý, jako by předvídal budoucnost, zastavil, otku, kterou držel v ruce, vetkl do země a pustiv voly zvolal: ‚Jděte tam, odkud jste přišli!‘ Ti, ještě než to dořekl, s očí zmizeli a nikdy více se neobjevili. Ale líska, kterou do země vetkl, vyrazila tři vysoké ratolesti, a to, což jest ještě podivnější, i s listím a ořechy. [...] Zatím co svačili a vodu ze džbánu pili, dvě ratolesti neb odnože uschly a opadly, ale třetí velmi rostla do výše a šíře. [...] ‚Co se divíte? Vězte, že se z našeho rodu mnoho pánů zrodí, ale jeden po každé bude panovati. Ale kdyby vaše paní nebyla s tou věcí tak spěchala, nýbrž na krátký čas byla by vyčkávala běhu osudů, že by nebyla pro mne tak brzy poslala, měla by vaše země tolik pánů, kolik by příroda vydala na svět knížecích synů.‘“¹⁰⁹

Takto ve své kronice Kosmas líčí okamžik, kdy poslové našli Přemysla. Motiv Oráče, který dostane za manželku ženu obdařenou mimořádnými vlastnostmi, ovšem nacházíme i jinde.

„Adam Brémský píše o selském původu rodu Billungů, a dokonce Karel Veliký je ve středověké oslavné básni nazýván velkým panovníkem a moudrým oráčem. Také v eposu o cestě Karla Velikého do Jeruzaléma z přelomu 11. a 12. století nachází Karel byzantského císaře Huga na poli, jak sedí na zlatém pluhu. A to už jsme kdesi u skytské pověsti, zaznamenané Hérododem, podle které se stal králem nejmladší ze tří synů, který jediný uzvedl z nebe spadlé orací nářadí, a zase u středověké pověsti o uherském králi Štěpánovi, kterému se zázračně snesla koruna na hlavu, když při orání obědval na převráceném pluhu; podobnou pověst přiřkli polští kronikáři i vybájenému Piastovi. [...] A co starořímský Cincinnatus, zachraňující neuspořádanou situaci, když byl zcela obdobně povolán na trůn?“¹¹⁰

Římský historik Justinus zase vypravuje povídku o oráči Gordiovi, kterého začalo obletovat ptactvo. Šel se zeptat augurů, co to znamená, ovšem cestou potkal krásnou dívku, která mu sdělila, že toto znamení je pro něho věštbou království, a přislíbila stát se mu manželkou. Po jejich svatbě vypukly mezi Frygy rozbroje. Jejich konec mohl ukončit král, kterým se měl podle

¹⁰⁹ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 24.

¹¹⁰ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 41.

věštby stát ten muž, jehož jako prvního potkají ve voze jedoucím k chrámu Jovovu. A jako prvního potkali právě Gordia.¹¹¹

Podobná pověst se pak objevuje i u Gótů. Podle této pověsti zemi trápily velké zmatky, kvůli kterým se lidé obrátili na kněze s prosbou o radu. Ten jim poradil, že musí najít oráče jménem Wamba, který se jim poté stane králem. Opravdu ho naleznou, a to i díky jeho manželce, která mu zrovna nesla oběd. Wamba ovšem nechce přijmout království, dokud mu nevykvete otka zaražená do země a nezakokrhá uvařený kohout přinesený mu k obědu. Obě podmínky se nakonec vyplní a tak se Wamba stane králem.¹¹²

Důležitým motivem, který v této části pověsti o Přemyslovi nalezneme, je sjednocení dvou kmenů. Přemysla měli totiž poslové objevit za horami na severu, kde sídlil jiný slovanský kmen – Lemúzi. Dochází zde tedy ke spojení Čechů a Lemúzů, čímž započal proces splnutí všech kmenů sídlících v české kotlině. Poukazuje se zde také na převahu Čechů, neboť Přemysl jede za Libuší, nikoliv naopak.¹¹³

I u Přemysla nalézáme podobnost s Biblií. Tentokrát jde o plášť, jenž Libuše Přemyslovi poslala: „*Našel Elišu, syna Šáfatova, jak orá. [...] Elijáš k němu přikročil a hodil na něj svůj plášť. Eliša opustil dobytek [...], vzal spřežení dobytčat a obětoval je.*“¹¹⁴ Stejně jako Elijáš najde Elišu orajícího na poli, tak najdou Libušini poslové Přemysla také při orbě. Elijáš poté hodí na Elišu plášť, stejně jako poslové předají plášť Přemyslovi. Na závěr Eliša obětuje voly, a tak učiní i Přemysl, ovšem ten pouze mytickou formou.

Důležitou roli hraje tedy i plášť, který značí vůli nadpřirozené bytosti při výběru svého zástupce.¹¹⁵ O tom se dozvídáme například zde: „*Velmi se veselím z Hospodina, má duše jása k chvále mého Boha, neboť mě oděl rouchem spásy, zahalil mě pláštěm spravedlnosti.*“¹¹⁶

---

¹¹¹ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 43.

¹¹² Tamtéž, s. 44.

¹¹³ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Staré pověsti české jako historický pramen*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1953, s. 28-29.

¹¹⁴ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona* (včetně deuterokanonických knih). Překlad Miloš Bič. 2. katolické vyd. Praha: Zvon, 1991, 1Kr 19, 19-21.

¹¹⁵ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 98.

¹¹⁶ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona* (včetně deuterokanonických knih). Překlad Miloš Bič. 2. katolické vyd. Praha: Zvon, 1991, Iz 61, 10.

7.1 Přemyslova líska

Jak se dočteme v ukázce výše, Přemysl do země zarazil lísku, z které následně vyrostly tři ratolesti, ovšem dvě uschly a opadly.

Tento motiv je ovšem možné najít i jinde. Například Suetonius vypráví o životě Vespasiana: „*Na statku Flaviův stál prastarý dub, zasvěcený Martovi. Když Vespasia, císaře Vespasiana matka, první dítě porodila, vypustil dub proutek slabý, který brzo uschnul; také dceruška brzo umřela. Při druhém porodu vyrostl z dubu prut silný a bujný, který veliké štěstí znamenal; když pak se narodil budoucí císař, vydal dub třetí prut mohutný jako strom; i zvěstoval hadači, že dítě bude císařem.*“¹¹⁷

Zvláštní ovšem je, že Přemysl v Kosmově kronice tyto tři ratolesti vykládá jiným způsobem. Podle něho uschnuté větve znamenají, že vládnout bude pouze jeden pán. „*V době Kosmově vládla totiž v Čechách a na Moravě tři, resp. někdy čtyři knížata přemyslovského rodu, a to: ústřední kníže na Pražském hradě, na Moravě údělný kníže olomoucký a údělný kníže znojemský, resp. Někdy dvě údělná knížata pro Znojmo a Brno.*“¹¹⁸ Kosmas tedy nejspíše každé ratolesti přiřadil jednu větev Přemyslovců, z nichž pouze jedna, Pražská, mohla vládnout.

Zajímavé je, že v Dalimilově kronice jsou tři ratolesti nahrazeny ratolestmi pěti: „*Pět výhonků raší z lísky, pět pupenů pouští lístky. Čtyři zvadly v krátkém čase, pátý rozvil v plné kráse.*“¹¹⁹ Těchto pět ratolestí Přemysl poté vysvětluje: „*Suchá otka věští osud, jenž mě potká. Libuši je pravda známa. Předvídala, že se z chána příští české kníže zrodí, které potomků pět zplodí. Jednou vyličí všem kniha, jak se královský rod zdvihá, jak v pět knížat rostou děti, jak zbude jen jedno z pěti, zato zářné, překrásné, že celý svět užasne. I když i té ratolesti nebude přát stále štěstí, vnuk vždy pomstí svého děda, nepříteli plesat nedá.*“¹²⁰ Důvodem, proč se v Dalimilově kronice uvádí ratolestí pět, je nejspíše snaha, aby se Přemyslova věštba shodovala s historií. Přemyslovci měli totiž pět větví – olomoucká, brněnská, znojemská, děpoltická a pražská.

7.2 Cesta za Libuší

Během cesty se jeden z poslů Přemysla zeptá, proč s sebou vzal lýkové střevice. Na to mu Přemysl odpoví: „*Na to jsem je dal a dám schovati na věky, aby naši potomci věděli, odkud*

---

¹¹⁷SOBOTKA, Primus. *Rostlinstvo a jeho význam v národních písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanských: příspěvek k slovanské symbolice*. V Praze: Nákladem Matice české, 1879, s. 14.

¹¹⁸SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 92.

¹¹⁹BLÁHOVÁ, Marie, ed. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překlad Marie Krčmová. Vyd. 2., opr. a dopl., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2005, s. 19.

¹²⁰Tamtéž, s. 20.

vzešli, a aby byli vždy živi v bázni a nejistotě a aby lidí sobě od Boha svěřených nespravedlivě neutiskovali z pýchy, poněvadž všichni jsme si od přírody rovni. Nyní však ať se smím zase i já vás zeptati, zda je chvalitebnější z chudoby se povznést k hodnosti či z hodnosti upadnouti v chudobu? Odpovíte mi ovšem, že je lépe povznést se k slávě než upadnouti v nouzi. Ale jsou mnozí ze vznešeného rodu vzešli, potom však v potupnou nouzi a v neštěstí upadli, kteří hlásajíc jiným, jak jejich předkové byli slavní a mocní, nevědí, že tím sami sebe ještě více tupí a hanobí, poněvadž sami pozbyli svou nedbalostí toho, čeho oni nabyli svou přičinlivostí. Neboť Štěstěna stále jako v kostky hraje svým kolem tak, že brzy ty povznese na vrchol, brzy ony uvrhne do propasti. Tím se stává, že se světská hodnost, jež bývá někdy k slávě, ztratí k hanbě. Ale chudoba, překonaná ctností, neskryvá se pod vlčí koží, nýbrž svého vítěze, jež zprvu s sebou strhla do hlubin, povznáší k hvězdám.¹²¹

Tyto lýkové střevíce hrály později velikou roli. „V knížecí komoře na Vyšehradě byly s velikou pietou chovány [...]. A mohl je každý i vidět zvláště při nastolování nového knížete a potom při korunovaci nového krále, kdy byly novému panovníkovi oblékány na nohy.“¹²²

Při výroku „všichni jsme si od přírody rovni“ narážel Kosmas na výrok papeže Řehoře I. Velikého, který se ve středověku často používal.¹²³ Ani kolo Štěstěny nelze přehlédnout. „Hovoří-li Přemysl o kolu Štěstěny, a to v souvislosti s osudovou proměnou ve společenském postavení jedince, míní tím Kosmas alegorii běžného klišé známého z antiky.“¹²⁴ O tom se můžeme přesvědčit zde: „Nechci se posmívat ‚kolu Štěstěny‘, [...] používanému ve všech řečech v každé třetí větě místo přímé odpovědi.“¹²⁵

Celé Přemyslovo líčení pak může nacházet svůj předobraz opět v Bibli: „Hospodin ochuzuje i zbohacuje, ponižuje a též povyšuje. Nuzného pozvedá z prachu, z kalu vytahuje ubožáka; posadí je v kruhu knížat a za dědictví jim dá trůn slávy,“¹²⁶ nebo: „Nejvyšší má moc nad lidským královstvím a komu chce, je dává; může nad ním ustanovit i nejnižšího z lidí.“¹²⁷

¹²¹ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 25-26.

¹²² NEJEDLÝ, Zdeněk. *Staré pověsti české jako historický pramen*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1953, s. 27.

¹²³ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 99.

¹²⁴ Tamtéž, s. 99-100.

¹²⁵ TACITUS, Publius Cornelius. *Z dějin císařského Říma*. Vyd. 1., (Dějiny 2., přeprac. vyd.). Praha: Svoboda, 1976, s. 388.

¹²⁶ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona* (včetně deuterokanonických knih). Překlad Miloš Bič. 2. katolické vyd. Praha: Zvon, 1991, 1S 2, 7-8.

¹²⁷ Tamtéž, Dn 4, 14.

7.3 Svatba a zákony

Opět začněme ukázkou: „*A když cestu dokonali a už už se blížili k hradu, pospíšila jim vstříc paní, obklopená svými dvořany; podavše si ruce, vešli s velikou radostí do příbytku, posadili se na pohovkách, občerstvili se darem Cereřiným a Bakchovým a ostatek noci věnovali Venuši a Hymenaeovi. Tento muž, jenž vpravdě pro svou mužnost zasluhuje slouti mužem, upoutal zákony náš bezuzdný kmen, nezkcrcený lid moci zkcrcil a uvedl v poddanství, jež jej i nyní tíží, též vydal všechna práva, jimiž se naše země řídí a spravuje, sám s Libuší samou.*“¹²⁸

Co se týče daru Cereřina a Bakchova, mohli bychom ho s nadsázkou přeložit jako svatební koláč a sklenku vína. Následujícímu přirovnání „ostatek noci věnovali Venuši a Hymenaeovi“ „*se v antice říkalo ‚hieros gamos‘, tj. posvátný sňatek. Bylo to značení pro spojení bohyně a boha, z něhož mělo vzejít potomstvo, v našem případě ‚božská‘ dynastie Přemyslovců.*“¹²⁹

Přemyslovo „upoutání zákony“ má také své předlohy. Jednou z nich je opět Bible, kde Mojžíš před sepsáním Zákona prohlašuje před tváří Hospodina, že izraelité jsou lid tvrdošijný, potřebující být ujařmen.¹³⁰ Podobný výrok poté nacházíme v *Aeneidě*: „*abys zákonným právem ten zpupný krotila národ.*“¹³¹

---

¹²⁸ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 26.

¹²⁹ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 103.

¹³⁰ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona* (včetně deuterokanonických knih). Překlad Miloš Bič. 2. katolické vyd. Praha: Zvon, 1991, Exodus 34.

¹³¹ VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 45.

8 Dívčí válka

„A poněvadž toho času dívky naší země, dospívající beze jha, usilující jako Amazonky o vojenské zbraně a vůdkyně si lovice, vojensky sloužily stejným způsobem jako mladí mužové a po mužsku si hleděly lovu v lesích, nebrali si muži jich, nýbrž ony samy si braly muže, které a kdy chtěly, a jako skythský kmen Plavci neb Pečeněgové, v oděvu se nijak, muž a žena, nelišili. Z toho přibýlo ženám tolik smělosti, že si vystavěly na jedné skále, nedaleko od hradu dříve řečeného, polohou pevný hrad, jemuž od jména ‚děvy‘ bylo dáno jméno Děvín. Když to viděli jinochové, velikou žárlivostí na ně se rozhorlivše, mnohem četněji se shromáždili a o nic dále než na doslech polnice vystavěli na druhé skále mezi chrastím hrad, jež nynější lidé nazývají Vyšehrad, tehdy však od chrastí dostal jméno Chvrasten. A poněvadž často dívky uměly chytřeji obelstít jinochy, často zase jinoši bývali statečnější než dívky, brzo trvala válka mezi nimi, brzo mír. A když nastalo příměří, dohodly se obě strany, že se k společnému jídlu a pití sejdou a že po tři dni budou konati slavné hry mezi sebou na ustanoveném místě. Co dále? Jinoši dají se do hodování s dívkami nejinak než jako draví vlci, hledající žrádla, aby vpadli do ovčína. První den strávili vesele při hostině a hojném pití. Nová vyrostla žízeň, když žízeň hasiti chtěli, jinoši se svou touhou jen stěží se do hodin nočních zdrží. Noc byla, zářil měsíc a jasný byl nebeský blankyt. V tom z nich zatroubil jeden a tím jim znamení dával, řka: ‚Již jste si pohráli dost, již dosti jste jedli a pili vzhůru již, Venuše zlatá vás zvučnou polnicí budí.‘ A ihned unesl každý jednu dívku. A když nastalo ráno a mír byl uzavřen, odnesše pokrmy i nápoje z jejich hradu, prázdné zdi dali na pospas Lemňanu Vulcanovi. A od té doby po smrti kněžny Libuše jsou naše ženy pod mocí mužů.“¹³²

Touto pověstí jsme zakončili období, během kterého Kosmas udává jako hlavní vůdkyně národa ženy. Prvním motivem, kde tomu tak bylo, byl motiv tří sester – Kazi, Tety a Libuše. Druhým motivem je Libušin soud, byť jde o převzetí skutečné události, jak jsme si ukázali již dříve. Tento motiv je poté završen svatbou Libuše s Přemyslem, ve kterém podle Kosmy dochází k přechodu od vlády žen k vládě mužů.¹³³ A na závěr tady máme třetí motiv, tedy Dívčí válku.

Když se na pověst o Dívčí válce podíváme do Dalimilovy kroniky, zjistíme, že ji vykládá poněkud jiným způsobem. U Dalimila se ženy i muži dopouštějí velkého násilí, kdežto u Kosmy jde pouze o lstivé úskoky. *„A tu je nejpravděpodobnější vysvětlení, že je to jen zpoetizovaný obraz slovanských plesů v přírodě, zvláště letnicových, kdy se při rituální promiskuitě vzájemně*

¹³² KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 27-28.

¹³³ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 66.

oddávali nejen jinoši s dívkami, ale i s mladými ženami.“¹³⁴ V Dalimilově kronice navíc najdeme pověst daleko více rozvedenou, a to nejen dějově, ale také se zde objevují nová jména jako Vlasta, Svatava, Klimka, Šárka či Ctirad.

8.1 Děvín

Co se týče hradu Děvín, ten v době Kosmově ještě neexistoval. Jeho počátky spadají do první poloviny 14. století, kdy si ho s největší pravděpodobností nechal postavit jako své sídlo synovec Jana Volka Štěpán z Tetína někdy v době před rokem 1338. Kolem roku 1370 tento hrad přešel do rukou Kartouzského kláštera. Nejspíše již během 14. století hrad chátral, až z něj nakonec zbyly pouze trosky.¹³⁵

Samotné slovo Děvín je nejspíše odvozeno od slova „děva“, které je „všeslovanské, vzniklo z původního termínu ‚děvoja‘ (stč. též děvojna = panna), tj. dívka na vdávání.“¹³⁶ Míst nesoucích jméno Děvín je hned několik, ať už u nás například moravský Děvín nebo i mimo naše země. Takovým příkladem může být město Magdeburg, v překladu Dívčí hrad.

Pokud se podíváme na město obecně vzaté od žen, najdeme takový motiv již v raně středověké epice a v epice truvérské.¹³⁷ „Je doložen např. z prostředí anglického krále Alfréda v 9. století a ze dvora císaře Otty v 10. století, jak se na to odvolává arabský kupec Al Bakrí: ‚Na západ od Prusů jest město ženštin. Ony mají role a otroky. Obtěžkávají se od svých otroků, a porodily některá z nich chlapce, zabijí ho. Jezdí na koních, samy vedou válku i plny jsou odvahy a udatenství. Ibráhím ibn Jakúb praví: A zpráva o městě tomto je pravdivá: Otto, král římský, sám mně to vypravoval.“¹³⁸ Podobné motivy poté nalezneme i u jiných národů, například u Langobardů či Gótů.

8.2 Amazonky

Kosmas dívky v této pověsti přirovnává k Amazonkám, o kterých najdeme zmínky již v dílech Homérových. „Amazonky samy zprvu byly služkyně Artemidy, bohyně noci a měsíce, z toho pak vyvinula se později obec žen bojovných, až se dokonce došlo k ponětí obce zemské a samovlády

---

¹³⁴ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 69-70.

¹³⁵ Portál životního prostředí hlavního města Prahy. Hrad Děvín v přírodní rezervaci Prokopské údolí, podle Doc. PhDr. Tomáše Durdíka, DrSc. [online]. [cit. 7.7. 2019]. Dostupné z: http://portalzp.praha.eu/jnp/cz/priroda/krajina_a_zelen/zvlaste_chranena_uzemi/hrad_devin_v_prirodni_rezerva_ci.xhtml.

¹³⁶ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 134.

¹³⁷ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 68.

¹³⁸ Tamtéž, s. 68.

ženské, kde s vyloučením mužů panovaly ženy samy.“¹³⁹ Amazonky byly bojovné ženy, jež sídlily v povodí řeky Thermódonu, ale i na jiných místech, například na ostrově Lémnu. Mnozí hrdinové antických děl s nimi úspěšně bojovali, například Hérakles.¹⁴⁰ Podle Apollodóra si Amazonky nechávaly po porodu pouze dcery, kterým v dospělosti vypalovaly pravý prs, aby mohly volně zacházet se zbraněmi. Levý jim ponechaly, aby mohly kojit děti. A nejspíše právě proto se jim říká Amazonky, neboť toto slovo vzniklo z řeckého „maza“, neboli prs, a předpony „a“ s významem bez. Problémem ovšem je, že v umění není žádná Amazonka bez prsu zobrazena, ať už jde o obraz nebo sochu. Je tedy možné, že toto vysvětlení názvu pochází až z dob pozdějších. Podobně jako Apollódor Amazonky popisuje i Diodóros Siculus nebo třeba Adam Brémský, podle kterého se nacházely na území dnešního Finska.¹⁴¹

8.3 Námluvy a únos

Píše-li Kosmas o dívkách „dospívajících bez jha“, myslí tím nejspíše především dívky z předních společenských kruhů, které zatím nebyly provdány. I zde se nám tedy objevuje význam slova děva – dívka na vdávání. Jak ovšem rozumět části „ony samy si braly muže, které a kdy chtěly“? V době Kosmově si dívky z bohatých rodin, které by do manželství přinesly veliké věno, v zásadě mohli vybrat sami svého ženicha, ale samozřejmě to musel odsouhlasit otec dívky.

Důležitou roli také hraje lov, na který Kosmas odkazuje částí, kde dívky „po mužsku si hleděly lovu v lesích“.¹⁴² V 11. – 13. století se především u velkostatkářské šlechty zvýšila životní úroveň. „Důležitým zdrojem obživy se stal též v tomto středověkém období lov na vysokou zvěř[...] O tom svědčí značné zastoupení zejména jelena. Počet nálezů kostí jelena je zase podstatně vyšší než kostí srnce, což patrně spíše napovídá poměrnému zastoupení jednotlivých druhů zvěře v okolních lesích.“¹⁴³ Do lovů této zvěře se nejspíše zapojovaly i dívky z vyšší společenské vrstvy, tedy i ty, které si hledaly svého ženicha. Ale jak to spolu vlastně souvisí? To nám může pomoci objasnit stříbrná konvice z 8. – 9. století, nalezená v oblasti tehdejšího Chazarského kaganátu, s kterým Slované obchodovali. Na konvici jsou vyobrazeny scény hrdinských zásnub, během kterých musí muž, ucházející se o bohatýrskou dívku, splnit tři

---

¹³⁹ JIREČEK, Hermenegild. *Skazka o dívčí válce v Čechách*. [online] Praha: Jireček, 1905. Volné rozpravy, předmluva. [cit. 28.6.2019]. Dostupné z: <http://librihostri.catholica.cz/download/JireSkODiVa-r0.pdf>.

¹⁴⁰ BAHNÍK, Václav. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974, s. 37.

¹⁴¹ JIREČEK, Hermenegild. *Skazka o dívčí válce v Čechách*. [online] Praha: Jireček, 1905. Volné rozpravy, s. 4-10. [cit. 28.6.2019]. Dostupné z: <http://librihostri.catholica.cz/download/JireSkODiVa-r0.pdf>.

¹⁴² SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 134.

¹⁴³ ŠOLLE, Miloš. *Kouřím v průběhu věků*. 1. vyd. Praha: Academia, 1981, s. 70.

úkoly: 1. chytit do lasa zlatorohého jelena (který, jak jsme se dozvěděli výše, se u nás vyskytoval v poměrně velkém množství), podstoupit osobní souboj s kancem (u nás tak například zvítězil Bivoj, který si vzal Kazi) a dvěma medvědy; 2. utkat se se lvem; 3. svést boj s bohatýrskou dívkou – budoucí nevěstou, po které poté následuje svatba. Přičemž obě postavy jsou na konvici zobrazeny v mužském jezdeckém oděvu.¹⁴⁴ Podobný rituál najdeme i jinde. V jedné verzi oghuzského eposu najdeme příběh o Bamsy-Berjekovi, synovi Kam-Buriho. Jedna z epizod je právě i souboj hrdiny s bohatýrskou dívkou, u které nalezneme rysy amazonky. I zde musí ženich splnit tři úkoly před tím, než se stane dívčíným mužem: 1. ženichův kůň musí předejhnat koně nevěsty; 2. mužova střela musí v letu předejhnat střelu dívčinu; 3. ženich musí bohatýrskou dívku přemoci v boji.¹⁴⁵

Můžeme také zmínit Píseň o Nibelunzích, ve které „*Siegfried, hrdina s bájnými atributy (je nezranitelný díky koupeli v dračí krvi, až na malé místo mezi lopatkami, kam při koupeli padl list lípy; v boji získal 3 kouzelné předměty: poklad Nibelungů, jejich meč Balmung a plášť propůjčující neviditelnost), královský syn z Dolního Rýna, přijíždí na burgundský královský dvůr do Wormsu, aby získal krásou proslulou Kriemhildu za ženu. Nevěstu si vyslouží rekovnými činy, zvláště přemožením island.*“¹⁴⁶ I zde tedy musel Siegfried splnit úkoly, aby dostal Kriemhildu za ženu.

Podobný průběh námluv byl tedy nejspíše i v našich zemích, což nám vlastně dokládá i sám Kosmas v části „po tři dni budou konati slavné hry mezi sebou na ustanoveném místě,“ v tomto případě na Děvině. Takových míst ovšem bylo na našem území mnoho. Napovídají tomu názvy jako Dívčí Hrad, Dívčí Kámen, Dívčice či Dívčí Kopy.¹⁴⁷

Nyní přichází část, kdy z jinochů „ihned unesl každý jednu dívku“. Tím si ovšem Kosmas protirečí, protože nejdřív si ženy vybírají muže, a nyní si muži vybrali ženy. Lze to pochopit jediné tak, „že milenecké páry byly mezi sebou již napřed dorozuměny.“¹⁴⁸

Únos dívek během Dívčí války nám jistě připomíná známý únos Sabineek v Římě, o kterém se zmiňuje Vergilius v souvislosti s motivy na Aeneově štítě: „*Poblíž připojil Řím, jak drzý Sabineek únos z hlediště proveden byl, když hry již skončeny v cirku. Divná z příčiny té pak*

---

¹⁴⁴ DARKEVIČ, Vladislav Petrovič. *Argonauti středověku*. Překlad Adéla Křikavová a Eva Štolbová. 1. vyd. Praha: Panorama, 1984, s. 163, 165.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 163-164.

¹⁴⁶ MACURA, Vladimír a kol. *Slovník světových literárních děl*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 133.

¹⁴⁷ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 136.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 138.

najednou vyvstala válka Římanů s Tatiem kmetem a Sabíny, přísnými v mravech. Titůž králové pak, když zápas přerušen, stáli v zbroji, kde Iovův byl oltář, a drželi obětní misky v rukou a smlouvali mír, když vepř byl za oběť zabit.¹⁴⁹ Je tedy možné, že se Kosmas únosem Sabineek mohl inspirovat při psaní Dívčí války.

„Nelze opomenout skutečností fakt, že podobné „dívčí války“ v rámci her mládeže v době raného středověku, ale i později, probíhaly též u jiných národů či etnik.“¹⁵⁰ Jako příklad uveďme slavnosti ve městě Treviso: „Slavností tou proslulo ve středověku benátské město Treviso. Tam trval odedávna svátek, o kterémž na náměstí byl zřízen hrad, jehož ‚zdi‘ pozůstávaly z drahocenných koberců a hedvábných látek. Dívky pevnost tu hájily a mládenci obléhali. Za zbraně sloužila jablka, mandle, oříšky a květiny, jmenovitě růže, jimiž bojující po sobě házeli. Obhájkyně pevnosti polévaly útočící mládence voňavkami a růžovou vodou. Na slavnost, která proslula také tím, že z ní vzešlo četně sňatků, přicházelo na tisíce diváků a sám císař Barbarosa byv kdysi přítomen, prohlásil, že veselejší slavnosti neviděl.“¹⁵¹

8.4 Místo v kronice

Nyní vyvstává otázka, proč Kosmas tuto pověst do své kroniky zařadil. Dalo by se říci, že nenavazuje na žádný dřívější děj, jako je tomu u předchozích pověstí. Nejdříve nám přichází Čech, po jehož smrti později nastoupí Krok, o jehož dcerách se dovídáme hned vzápětí. A pak se jakoby z ničeho nic objevuje Dívčí válka. Jak jsme si již ukázali, Kosmas často jako svou předlohu využíval epické básně, přičemž častým principem epiky je dějová symetrie.¹⁵² A pokud se na některé kapitoly Kosmovy kroniky podíváme z tohoto pohledu, zjistíme následující:

---

¹⁴⁹ VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 258.

¹⁵⁰ SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001, s. 143.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 143-144.

¹⁵² KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 70.

Spor dvou obyvatel, „Lubošín soud“, pokoření mužů

Konflikt, důvod k vyhledání vladaře

Čarodějná úrada k určení vladaře a místa jeho nalezení

Luboša líčí panovnickou moc a práva, jež ustanoví Přemysl

Vypravení poselstva, předpověď Luboše o Přemyslovi

Cesta poselstva k Přemyslovi, jeho nalezení

Přemysl u pluhu – centrum pověsti, nadpřirozené úkazy a jejich tajemný smysl

Cesta s Přemyslem zpátky, rozmlouvání s Přemyslem

Přivítání poselstva, shledání Luboše s Přemyslem

Ustavení panovnické moci a práv Přemyslem a Luboší

Čarodějná věštba k určení místa pro založení Prahy

Konflikt, důvody k založení Děvína

Spor jinochů a dívek, vítězství mužů po smrti Luboše, pokoření žen¹⁵³

Jak vidíme, každá z těchto částí k sobě má svůj dějový protějšek, přičemž centrem se stává setkání Libušina poselstva s Přemyslem na poli. „*Neznámý autor epiky, podle které Kosmas pověst tlumočil, potřeboval motiv ‚dívčí války‘ jako dějový protějšek vůči pokoření mužů před ženským soudem. Jejím zařazením pověst dějově vyvážil.*“¹⁵⁴

---

¹⁵³ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 71.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 71.

9 Lucká válka

Než se dostaneme k samotné válce, je třeba objasnit, co následovalo po smrti Přemysla. „*Po něm Nezamysl nastoupil vládu. Když toho smrt uchvátila, Mnata dostal odznaky knížecí. Když sešel s tohoto světa, Vojen se ujal kormidla vlády. Po jeho dožití Vnislav řídil knížectví. Když jeho život přetrhly Sudičky, Křesomysl byl posazen na výsost trůnu. Když on byl vyrván světu, Neklan se zmocnil knížecího křesla. Když od něho odstoupil, Hostivít na trůn nastoupil. O životě a stejně i o smrti těchto knížat se mlčí, jednak že jsou oddáni břichu a spaní, nevzdělání a neučení, podobali se dobytku, takže zajisté proti přírodě tělo bylo jim k rozkoši, duše na obtíž; jednak i proto, že nebylo toho času, kdo by perem zachoval paměti jejich skutky.*“¹⁵⁵

Ač zde Kosmas říká, že o těchto knížatech nic neví, o pár stránek dál již popisuje knížete Neklana jako člověka „*bázlivějšího než zajíc a na útěku rychlejšího než Parth*“¹⁵⁶. Navíc do doby jeho vlády zařazuje právě Luckou válku. Tu bychom mohli shrnout následovně: „*V podání o válce mezi Čechy a Lučany byl Tyr hned druhým hrdinou po knížeti, měl fantastickou sílu a odvahu, kníže mu věnoval svou zbroj, se kterou jel Tyr do boje, bojoval a padl za svého knížete sám v houšti nepřátel; podání o statečném Tyrovi nás uvádí do obou nepřátelských táborů, líčí zpupnost luckého knížete Vlastislava a šlechetné pohnutky, které vedou k boji Čechy; když Tyr padne, Čechové dobudou vítězství, český kníže se najednou objeví v dobyté lucké zemi a uspořádává tam poměry; je přitom velmi akcentován motiv jeho křesťanského smilování nad sirotkem po Vlastislavovi, sirotek dostává rysy světce, nevinné oběti, kníže ho bere pod svou ochranu. A opět tu je motiv zrádce – Durinka, který hledá svůj prospěch a zavraždí svého pána, synka Vlastislavova, jehož mu český kníže svěřil jako vychovateli; kníže ho ve svém sídle spolu se svými rádci odsuzuje k hanebné smrti.*“¹⁵⁷

Nyní se podívejme na dílo *Chanson de Roland* (Píseň o Rolandovi). Když shrneme děj tohoto hrdinského eposu, dostaneme následující: „*Rolland byl hned druhým hrdinou po Karlovi Velikém, měl fantastickou sílu a odvahu, král mu věnoval svůj meč, se kterým jel Rolland do boje, bojoval a padl za svého krále sám s hrstkou věrných v houšti nepřátel; zpěv o Rollandovi nás uvádí do obou nepřátelských táborů, líčí zpupnost a proradnost saracénského krále Marsilia a šlechetné pohnutky, které vedou k boji Francouze: Když Rolland v zadním voji Karlova vojska padne, král se vrací do Marsiliovy země, mstí se, zpupný král Marsilius padne;*

---

¹⁵⁵ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 28.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 32.

¹⁵⁷ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 86-87.

král uspořádává poměry v dobyté zemi a je velmi akcentován motiv jeho křesťanského smilování nad vdovou po Marsiliově, která dostává rysy svěťice, král ji bere pod svou ochranu. Avšak je tu i figura zrádce Guenese, který hledá svůj osobní prospěch a staví ho nad zájmy krále a Francie; král v epilogu celého zpěvu vynáší nad ním ve svém sídle spolu s radou starších soud, aby byl roztrhán koňmi.¹⁵⁸ Jak je vidět, obsah je téměř totožný.

Motiv hrdiny, který se postaví do čela vojska místo svého vládce, nacházíme i v jiných dílech. Tak je tomu například u Homéra: „Ty však mé odění skvostné si na své oblékni plece, potom mé Myrmidony ved' do boje, dychtivé války.“¹⁵⁹ Stejně tak Pavel Diakón ve své *Historii Langobardů* píše povídku o tom, „kterak se jakýsi jáhen Seno bál o svého krále Cuniperta a nabídl mu, že půjde za něho do boje v jeho výstroji a zbroji. Král váhá, ale nakonec se podvolí naléhání, Seno se přestrojí a táhne do boje proti krutému Alachisovi, který hrozil Cunipertovu vlast zničit. Alachis ho pokládal za krále a schválně vedl největší nápor v bitvě směrem k němu. Podaří se mu v boji Sena zabít i dá jeho hlavu vítězoslavně narazit na kopí v domnění, že zabil krále.“¹⁶⁰

9.1 Srovnání s Aeneidou

Stejně jako jsme našli podobnost Lucké války s Písní o Rolandovi, můžeme najít podobnost také s Vergiliovou Aeneidou, jak podotkl Josef Sadílek. Podívejme se na některé podobnosti.

Kosmas píše: „Ztenčil dokonce počet náčelníků lidu svými posádkami do té míry, že jsou zavřeni v malém hrádku, jenž slove Levý Hradec, báli se hrozně, aby tam nepřítel nepřišli, na hrátky.“¹⁶¹ Nyní se podívejme do Aeneidy: „Avšak všichni se diví, jak Teukři jsou zbabělí duchem, na pláň vytáhnout nechtí a zbraní s odpůrci válčit, nýbrž v táboře jsou jen schováni.“¹⁶² Zde je společným motivem lid, který se schovává před nepřítelem.

Dále Kosmas danou situaci komentuje slovy: „Ach, mysl lidská, neznalá budoucnosti, jak se často oklame svým dohadem!“¹⁶³ A opět Vergilius ve svém díle: „Ó jak lidský duch neznalý osudů příštích, neumí šetřit míry, když štěstím duše mu zpychne.“¹⁶⁴ I zde spatřujeme podobnost.

---

¹⁵⁸ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 86.

¹⁵⁹ HOMÉROS. *Homérova Ilias*. v Praze: Jan Laichter, 1926, s. 345.

¹⁶⁰ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 119.

¹⁶¹ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 29.

¹⁶² VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 265.

¹⁶³ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 29.

¹⁶⁴ VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 313.

Další podobnost najdeme v této části: „Tyr, stoje na zvýšeném místě, mohl promluvit k bojovníkům: [...] ,Oni bojují za slávu nemnohých, my zápasíme za vlast, za svobodu lidu i svou a za poslední spásu; oni, aby pobrali cizí majetek, my, abychom ochránili své drahé děti a milé manželky.“¹⁶⁵ Naproti tomu: „Aeneas sám stál vprostřed a z výšiny pahorku mluvil:¹⁶⁶ zbraní rozhodne muž zdar zápasu – pomněte nyní každý vlastního krbu a manželky, obnovte velké otců činy i lesk!“¹⁶⁷

Po příchodu Vlastislava na místo boje promlouvá i on ke svým bojovníkům poté, co vidí, že Češi stojí na místě: „Vidíte: neodvažují se utkati s vámi na rovině, ba, nemýlím-li se, již se strojí na útěk. Ale vy, dříve než prchnou, vrhněte se na ně náhlým útokem...“¹⁶⁸ V Aeneidě najdeme toto: „Jim naproti vyjděte sami, dokud jsou v rozpacích ještě a první jsou nejisté kroky.“¹⁶⁹

Po této promluvě se podle Kosmy „objevila taková houšť rozličných ptáků, že se pod jejich křídly zatmívalo nebe jako pod dešťovým mrakem nebo v čas černé bouřky.“¹⁷⁰ Vergilius naopak píše: „ryšavý Iovův orel se rozletěl po rudém nebi, děsil pobřežní ptáky – i hnulo se křídlaté hejno tropic peruťmi hluk, [...] zastíní oblohu křídly, v mrak hustý se shluknou.“¹⁷¹

Nyní už přichází na řadu samotný boj. Tyr se vrhne na své nepřátele tak, „jako se řítí obrovský balvan skalní, bleskem byv sražen, s vrcholu vysoké hory po srázu, strhuje s sebou všechny překážky.“¹⁷² A nyní opět srovnání: „Nejinak horská skála, již oderve z vrcholu vichr, [...] v propast nezkratný balvan se kolotá s prudkostí velkou, od země vysoko skáče a lesy i stáda i lidi střemhlav strhuje s sebou.“¹⁷³

Jak je tedy patrné, kromě Písně o Rolandovi mohl Kosmas při psaní Lucké války hledat inspiraci i zde, neboť uvedené ukázky naznačují, že podobnost není pouze náhodná.

9.2 Historická událost

Když se na tuto pověst podíváme z historického hlediska, najdeme několik skutečností o tom, že Lucká válka se neodehrála za vlády Neklana v 9. století, nýbrž spíše až ve století následujícím za vlády Boleslava I. Mezi tyto skutečnosti patří například: „Konstituování kmenových ‚států‘ na území Čech je jevem vývojově mladším, nemožným pro počátek 9. století

¹⁶⁵ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 32.

¹⁶⁶ VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 383.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 305.

¹⁶⁸ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 33.

¹⁶⁹ VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 305.

¹⁷⁰ KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 33.

¹⁷¹ VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 372.

¹⁷² KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950, s. 33.

¹⁷³ VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970, s. 388.

vzhledem ke stupni vývoje struktury feudální společnosti, který vznik státních útvarů podmiňuje; také hlavní proces centralizace Čech známe z 10. století,“ nebo „desátému století také odpovídá míra pohanských a křesťanských prvků, především postoj k pohanským obětem [...] a zdůraznění křesťanského jednání knížete a světských rysů zabitého sirotka. Jsou to prvky známé z epického schématu Písně o Rollandovi, který sotva mohl v Čechách zapůsobit dřív než v 10. století.“¹⁷⁴

Dalším ukazatelem této teorie je samotný hrad Vlastislav. Jde o „raně středověké hradiště, kterému předcházelo výrazné osídlení v eneolitu a střední době bronzové. [...] Počátky raně středověkého hradiště leží snad v 9. století; nebylo nejspíše založeno jako centrum hustě osídlené oblasti – poloha v nevelkém údolí uvnitř Českého středohoří, poblíž důležitých horských přechodů, ukazuje spíše na strategické důvody. [...] Podle novějších názorů [...] nejmohutnější opevnění vyrostlo i zaniklo až v průběhu 10. století.“¹⁷⁵ I z toho tedy vyplývá, že by k Lucké válce mělo dojít až za vlády Boleslava I.

Nyní se podívejme na historicky doloženou událost ze života Boleslava I. Ten potřeboval ovládnout celé Čechy, a tedy zlikvidovat moc ostatních knížat v české kotlině. „Hlavní nápor veškerých Boleslavových vojenských sil se někdy kolem poloviny roku 936 zaměřil na protivníka nejnebezpečnějšího – nikoli snad silou, nýbrž kontakty. Šlo o jakéhosi vicina subregula, což [...] [je] latinské označení, které použil saský kronikář Widukind pro jednoho ze slovanských knížat českého kmene, postupně podmaňovaných pražskými vládci.“¹⁷⁶ Tomuto knížeti poslal Ota I. na pomoc své vojsko. Následující válka se pak do určité míry podobá Kosmově pověsti o Lucké válce. Jediným zdrojem informací o Boleslavově válce je Widukindova kronika o dějinách Sasů, ve které Widukind píše: „Boleslav [...] se bál sousedního subregula a protože byl [tento velmož] poslušen saské moci, vyhlásil mu Boleslav válku. Subregulus poslal do Saska zprávu s žádostí o posily. Byl tedy vyslán Asik s legií merseburských, silnou skupinou z Hassegau a ještě vojsko Durynků. Ona legie se skládala z lupičů. [...] Jelikož se Boleslav doslechl o saském vojsku a o tom, že Sasové a Durynkové proti němu táhnou odděleně, rozdělil své druhy [také], protože byl chytrý, a rozhodl se, že se utká s každou armádou [zvlášť]. Když Durynkové viděli, že nepřátelé neočekávaně vyrazili proti nim, vyhnuli se nebezpečí útekem. Asik se Sasy a ostatními pomocnými sbory nikterak neváhal a vyřítit se proti nepřátelům. Větší

---

¹⁷⁴ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 150.

¹⁷⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003, s. 340-342.

¹⁷⁶ LUTOVSKÝ, Michal. *Bratrovrah a tvůrce státu: život a doba knížete Boleslava I.* 2., dopl. vyd. Praha: Set out, 2006, s. 104.

část z nich přemohl zbraněmi, ostatní zahnal na útěk a vrátil se do tábora jako vítěz. Protože nevěděl o [Boleslavově] vojsku, které pronásledovalo Durynky, s dosaženým vítězstvím zacházel málo obezřetně. Když Boleslav viděl, že je naše vojsko rozptýleno [...] spojil své rozprchlé a vracející se vojsko, vyřítit se znenadání proti těm, kteří si připadali po vítězství v bezpečí a nic takového nečekali, a velitele i s celým našim vojskem zničil. Poté zamířil k hradu [výše zmiňovaného] subregula a při prvním útoku ho dobyl. Místo zůstalo až dodnes opuštěné. Válka pak trvala do čtrnáctého roku královy vlády.“¹⁷⁷

I zde tedy nacházíme podobnosti s Luckou válkou. Nejprve tu máme vojsko Durynků, které bylo vysláno bojovat proti Boleslavovi. Pokud se podíváme na Luckou válku, zjistíme, že zde vystupuje jakýsi Durynk, rodák ze Srbska, vychovatel na dvoře luckého knížete. Po vítězství Čechů a smrti Vlastislava se Durynk stará o Vlastislavova syna, kterého ovšem nakonec zavraždí, jelikož si myslí, že za to dostane od svého nového pána odměnu. Jak je tedy vidět, jak vojsko Durynků, tak i Durynk stáli na straně protivníka, i když Durynk pouze na počátku. Dále se také dočítáme o hradě knížátka, který byl Boleslavem dobyt a už navždy zůstal zbořen. Stejně tak je tomu i u Kosmy, kdy byl dobyt protivníkův hrad Vlastislav.¹⁷⁸ Je tedy možné, že Kosmas ve skutečnosti popisoval bitvu Boleslava I., jen ji zasadil do doby vlády knížete Neklana. O tom svědčí i fakt, že „*vypravování Kosmovo je zde daleko obširnější, zabírá celé čtyři kapitoly jeho Kroniky. A způsob podání je tu rovněž zcela jiný, až nápadně věcný, střízlivý, bez kouzla lidové poesie, jíž tolik vynikají předešlé pověsti*¹⁷⁹.“

---

¹⁷⁷ WIDUKIND Z CORVEY, IZDNÝ, Jakub, ed. a SPURNÁ, Kateřina, ed. *Dějiny Sasů*. Překlad Jakub Izdný a Kateřina Spurná. Vydání první. Praha: Argo, 2016, s. 69-70.

¹⁷⁸ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 154.

¹⁷⁹ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Staré pověsti české jako historický pramen*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1953, s. 42-43.

10 Závěr

V této práci jsem se snažila zjistit, co bylo podkladem pro vznik starých pověstí českých. V souvislosti s psaním této práce jsem na tyto pověsti začala nahlížet ze zcela jiného hlediska. Zjistila jsem mnoho informací, které mě překvapily, a našla spojitosti, jež by mě dříve ani nenapadly. Nyní se tyto své poznatky pokusím shrnout.

Jako první jsem se věnovala pověsti o praotci Čechovi. Každé dítě si vybaví příběh o Čechovi, který se svým lidem přišel k hoře Říp a zde byla lidmi podle jeho jména naše země pojmenována Čechy. Stejně jako ostatní, i já jsem tento příběh brala pouze jako pověst, což jsem v této práci také dokázala. Zjistila jsem také, že tato pověst je svým způsobem složena z citátů z jiných děl, které Kosmas znal, ať už jde o *Písmo svaté Starého zákona* nebo Vergiliovu *Aeneidu*. Dále jsem se pokusila datovat příchod praotce Čecha, který připadl do druhé poloviny 6. století. Toto datum ovšem nemůžeme brát jako závazné, je to pouze domněnka, která do dnešní doby nebyla potvrzena. Na konci této části práce jsem došla k závěru, že praotec Čech se svým lidem přišel nejspíše z území Bílého Chorvatska.

V další části práce jsem postupně rozebrala pověsti o Krokových dcerách – Kazi, Tetě a především Libuši. I zde můžeme najít jisté paralely s literárními památkami. Důležitým bodem této části bylo připodobnění kněžny Libuše k markraběnce Matyldě Toskánské. Mohlo by se říct, že je až zarážející, jak podobný mají tyto ženy osud. Nicméně je jisté (nebo alespoň velmi pravděpodobné), že Kosmas Libuši vytvořil právě na základě Matyldy, a tak tyto podobnosti nejsou náhodné.

Dále jsem věnovala pozornost Přemyslu Oráči. Zjistila jsem, že takových „Přemyslů Oráčů“ najdeme ve světě více, například u Gótů je jím oráč Wamba. Stejně tak nalzáme i jiné příklady pověstné lísky, kterou Přemysl před zraky Libušiných poslů zarazil do země.

Následovala pověst o Dívčí válce. Tato pověst je svým obsahem odlišná. Zatímco ostatní pověsti na sebe navazují dějově, tato pověst je s těmi ostatními spojena pouze dobou, kdy se odehrála. I zde jsem našla podobnost nejen s literaturou, ale také se slavnostmi, které v některých zemích ve středověku probíhaly.

Jako poslední jsem se zaměřila na pověst o Lucké válce. Zde jsem poukázala na podobnost nejen s dílem *Píseň o Rolandovi*, ale také s Vergiliovou *Aeneidou*. Nejdůležitějším však bylo srovnání se skutečnou historickou událostí, s válkou, jež vedl Boleslav I. s jakýmsi sousedním

vládcem. Tomuto vládci poslal Ota I. na pomoc vojsko, a právě s Otou I. vedl Boleslav I. čtrnáctiletou válku, přičemž prvně zmíněná válka byla její součástí.

Na závěr bych už jen řekla, že Kosmas tyto pověsti, dalo by se říci, sestavil z jemu známých literárních děl. Nebál se převzít jejich části a připsat své vlastní myšlenky, ať už je získal z báječného podání starců, jak sám Kosmas ve své kronice uvádí, nebo si je jednoduše vymyslel. Některé jeho pověsti, jak jsem v této práci ukázala, měly však základ ve skutečné historické události. Je tedy nutné na Kosmovu kroniku nahlížet ne pouze jako na vymyšlené pověsti, ale také jako na zdroj informací, díky kterému historii našeho národa můžeme poznat zase o něco blíže.

11 Seznam použité literatury a pramenů

11.1 Primární literatura

Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Překlad Miloš Bič. 2. katolické vyd. Praha: Zvon, 1991. 1007, 283 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-7113-009-5.

BLÁHOVÁ, Marie, ed. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překlad Marie Krčmová. Vyd. 2., opr. a dopl., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2005. 259 s., [4] s. barev. obr. příl. ISBN 80-7185-767-X.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav a KOLÁR, Jaroslav, ed. *Kronika česká: výběr historického čtení*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1981. 736 s. Živá díla minulosti; sv. 91.

HOMÉROS. *Homérova Ilias*. v Praze: Jan Laichter, 1926. xviii, 632 s. Laichterova sbírka krásného písemnictví; XXXIII.

HOMÉROS. *Odyseia*. Překlad Vladimír Šrámek. Vyd. 4., V Academii 1. Praha: Academia, 2012. 479 s. Europa; sv. 37. ISBN 978-80-200-2187-8.

KOSMAS a HRDINA, Karel, ed. *Kosmova kronika česká*. 4. vyd. Praha: Melantrich, 1950. 227, [3] s. Odkaz minulosti české; Sv. 10.

KRISTIÁN a LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, ed. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*. Překlad Jaroslav Ludvíkovský. Vyd. ve Vyšehradu 2. Praha: Vyšehrad, 2012. 171 s., [8] s. obr. příl. ISBN 978-80-7429-291-0.

LIVIUS, Titus. *Dějiny*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1971-1979. II–III sv. Antická knihovna; sv. 17.

OVIDIUS a STIEBITZ, Ferdinand, ed. *Proměny*. Překlad Ferdinand Stiebitz. 2. vyd. v Odeonu. Praha: Odeon, 1967. 443, [7] s. Spisy P. Ovidia Nasona; sv. 2. Knihovna klasiků.

TACITUS, Publius Cornelius. *Z dějin císařského Říma*. Vyd. 1., (Dějiny 2., přeprac. vyd.). Praha: Svoboda, 1976. 473 s. Antická knihovna; sv. 31.

VERGILIUS. *Aeneis*. 1. vyd. ve Svobodě. Praha: Svoboda, 1970. 427, [1] s. Antická knihovna; Sv. 7.

WIDUKIND Z CORVEY, IZDNÝ, Jakub, ed. a SPURNÁ, Kateřina, ed. *Dějiny Sasů*. Překlad Jakub Izdný a Kateřina Spurná. Vydání první. Praha: Argo, 2016. 203 stran. Memoria medii aevi; svazek 23. ISBN 978-80-257-1743-1.

11.2 Sekundární literatura

BAHNÍK, Václav. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974. 717, [2] s. Členská knihovna nakl. Svoboda.

BAKALA, Jaroslav. *Bílí Chorvati v proměnách raněstředověké Evropy: laboratoř nepřetržitého enigmatu*. Opava: Slezská univerzita, 2004. 256 s. ISBN 80-7248-257-2.

BIELIKOVÁ, Jana. *Významné osobnosti křesťanských dějin v českých zemích: svatý Vojtěch a reflexe jeho odkazu v současnosti*. Plzeň, 2016. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra filozofie

BOLINA, Pavel, KLIMEK, Tomáš a CÍLEK, Václav. *Staré cesty v krajině středních Čech*. Vydání 1. Praha: Academia, 2018. 690 stran. ISBN 978-80-200-2831-0.

BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959. 271 s., [40] s. obr. příl.

CÍLEK, Václav et al. *Tetín svaté Ludmily: místo, dějiny a spiritualita*. První vydání. Praha: Dokořán, 2017. 235 stran. ISBN 978-80-7363-771-2.

ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003. 431 s. ISBN 80-7277-173-6.

DARKEVIČ, Vladislav Petrovič. *Argonauti středověku*. Překlad Adéla Křikavová a Eva Štolbová. 1. vyd. Praha: Panorama, 1984. 195 s., [24] s. obr. příl. Stopy, fakta, svědectví.

DYNDA, Jiří. *Slovanské pohanství ve středověkých latinských pramenech*. Vydání první. V Praze: Scriptorium, 2017. 365 stran. ISBN 978-80-88013-52-5.

ERHART, Adolf. *Odkud máme jméno? K původu etnonyma Čech*. Slavia: časopis pro slovanskou filologii. Praha: Euroslavica, 1998, roč. LXVII., sešit 3. ISSN 0037-6736.

KARBUSICKÝ, Vladimír. *Nejstarší pověsti české: Fantazie - domněnky - fakta*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1966. 321, [2] s. Kolumbus; Sv. 29.

KOMÁRKOVÁ, Nad'a. *Pohled na čtyři důležité kroniky naší historie*. 2008. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury.

- KRÁLÍK, Oldřich, ed. *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969. 224 s., [16] s. obr. příl.
- LUTOVSKÝ, Michal. *Bratrovrah a tvůrce státu: život a doba knížete Boleslava I. 2.*, dopl. vyd. Praha: Set out, 2006. 222 s. ISBN 80-86277-49-6.
- MACURA, Vladimír a kol. *Slovník světových literárních děl*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989. 2 sv. ISBN 80-207-0960-6
- NEJEDLÝ, Zdeněk. *Staré pověsti české jako historický pramen*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1953. 43 s. Knihovnička Varu; sv. 47.
- NĚMEC, Igor a kol. *Slova a dějiny*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1980. 324 s.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. [Praha]: Paseka, 1996-2003. 16. sv. ISBN 80-7203-007-8.
- SADÍLEK, Josef. *Kosmovy staré pověsti ve světle dobových pramenů: (antické a biblické motivy)*. 2., podstatně dopl. vyd., V nakl. Prospektrum jako 1. vyd. Praha: Prospektrum, 2001. 200 s. ISBN 80-7175-107-3.
- SOBOTKA, Primus. *Rostlinstvo a jeho význam v národních písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanských: příspěvek k slovanské symbolice*. V Praze: Nákladem Matice české, 1879. 344 s. Novočeská bibliothéka; č. 22. Spisů musejních; č. 147.
- ŠIMEK, Emanuel. *Velká Germanie Klaudia Ptolemaia*. Brno: Filosofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1935. Spisy Filosofické fakulty Masarykovy university v Brně, č. 40.
- ŠOLLE, Miloš. *Kouřim v průběhu věků*. 1. vyd. Praha: Academia, 1981. 153 s. Památníky naší minulosti; Sv. 11.
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas: studie s výběrem z Kosmovy Kroniky*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1972. 210, [3] s. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti; Sv. 19.
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1968. 251 s.
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Mýty kmene Čechů: (7.-10. století): tři studie ke "starým pověstem českým"*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 291 s. Česká historie; sv. 11. ISBN 80-7106-646-X.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. 658 s. Česká historie; sv. 1. ISBN 80-7106-138-7.

11.3 Internetové zdroje

FLAJŠHANS, Václav. *Naše nejstarší jména osobní*. Naše řeč: listy pro vzdělání a třibení jazyka českého [online]. Praha :: E. Šolc., 1928, XII(). ISSN 0027-8203. [cit. 20.6.2019]. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:338baa63-4c3e-11e1-2755-001143e3f55c>

JIREČEK, Hermenegild. *Skazka o dívčí válce v Čechách* [online]. Praha: Jireček, 1905. Volné rozpravy [cit. 28.6.2019]. Dostupné z: <http://librinostri.catholica.cz/download/JireSkODiVa-r0.pdf>

Portál životního prostředí hlavního města Prahy. Hrad Děvín v přírodní rezervaci Prokopské údolí, podle Doc. PhDr. Tomáše Durdíka, DrSc. [online]. [cit. 7.7. 2019]. Dostupné z: http://portalzp.praha.eu/jnp/cz/priroda_krajina_a_zelen/zvlaste_chranena_uzemi/hrad_devin_v_prirodni_rezervaci.xhtml

TILLE, Václav. *Kristiánův a Kosmův Přemysl*. Český časopis historický. Praha: Academia, 1918, 24(). ISSN 0862-6111. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:b0683073-45b9-11e1-1418-001143e3f55c>

VARADZIN, Ladislav. *Raně středověké hradiště Libušín, Hlavní poznatky z revizního zpracování výzkumů*, Archeologické rozhledy [online]. 2012, roč. LXIV, s. 739. [cit. 5.7.2019]. Dostupné z: http://www.arup.cas.cz/wp-content/uploads/2010/05/Varadzin_Libu%C5%A1%C3%ADn-AR-2012_men%C5%A1%C3%AD.pdf